

งานพัฒนาชุมชนที่พระภิกษุดำเนินการ โดยเสรี

บทบาทของพระภิกษุในชนบทโดยทั่วไป

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า ในสังคมของชาวพุทธในอดีตนั้น วัดและพระภิกษุ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นศูนย์กลางของสังคมทีเดียว คนไทยแทบทุกคนที่เกิดมาจะเป็นชาวพุทธโดยไม่ว่าต้องประกาศ วัชรวัคคิในฐานะเป็นศูนย์กลางและเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนที่คนอาศัยอยู่ วัชรวัคคิพระภิกษุในฐานะเป็นบุคคลที่ตนต้องเคารพเชื่อถือ เป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นหลักแห่งความยึดเหนี่ยวของคนในสังคม ในปัจจุบันนี้แม้ว่าสภาพของสังคมจะได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่สำหรับบทบาทของสถาบันศาสนาในชนบทไทย ก็ยังนับได้ว่าเป็นบริการที่มีความสมบูรณ์อยู่มาก เนื่องจากในท้องถิ่นทางไกลของชนบทไทย ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมตลอดจนบริการในด้านต่าง ๆ ของรัฐยังเข้าไปไม่ถึงนัก บทบาทของวัดและพระภิกษุในรูปของสังคมแบบเก่าจึงยังคงเหลืออยู่มาก บางน้อยบาง สุดแต่ว่าสังคมนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วเพียงใด แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พระภิกษุก็ยังเป็นบุคคลสำคัญที่ได้รับความเคารพยกย่อง เป็นอย่างสูงในสังคมชนบทอยู่ ส่วนการจะเขามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคฤหัสถ์มากน้อยอย่างไรนั้น มิได้มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว บทบาทเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับความกตัญญูความปรารถนาและอุปนิสัยของพระภิกษุแต่ละรูป ซึ่งโดยหลักการแล้ว พระภิกษุที่จัดว่าเป็นผู้นำของชุมชนมักจะได้แก่เจ้าอาวาส หรือพระรูปอื่น ๆ ที่มีอายุพรรษามาก ๆ จนเป็นที่เคารพนับถือ เพราะความอาวุโส ส่วนพระภิกษุที่มีอายุพรรษาน้อยอาจจัดเป็นผู้นำชุมชนได้ แต่ก็ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษจริง ๆ ที่ชาวบ้านยกย่อง สำหรับพระภิกษุรูปอื่น ๆ ในวัด ก็จะมีบทบาทช่วยเหลือในการประกอบกิจกรรมของพระภิกษุที่เป็นผู้นำชุมชนดังกล่าว

พิทยา สายหุ, "บทบาทของพัฒนากรในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ใน สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า ๒๘๗.

โดยทั่วไป เมื่องานพัฒนาชุมชนเข้าไปถึงหมู่บ้าน พระภิกษุซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ก็มักจะเข้าร่วมงาน เป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม เป็นที่ปรึกษา และให้กำลังใจ แก่ชาวบ้าน ในงานที่เกี่ยวกับการพัฒนานั้น ๆ เช่น การสร้างสาธารณสมบัติและสิ่ง สาธารณูปโภค เช่น บ่อน้ำ สะพาน ถนน สุขศาลา เป็นต้น ทั้งนี้เพราะพระภิกษุ จำพรรษาอยู่ที่ใด ก็มักจะเป็นคนในหมู่บ้านแห่งนั้นมาตั้งแต่เกิด หรือไม่ก็ไต่บวชและ ผูกพันอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกับคนในหมู่บ้านนั้นมาเป็นเวลานาน จนเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง และควยคุณสมบัติที่เป็นผู้นำชุมชนตามแบบแผนประเพณี ที่ยึดถือกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือการมีอิทธิพลที่สร้างความเคารพนับถือโดยอาศัยคุณธรรม ของพระภิกษุ ก็สามารถชักจูงจิตใจของชาวบ้านให้คล้อยตามได้ ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็น การรวมกำลังกันทำงานหรือการเสียสละใด ๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชน พระภิกษุก็มัก จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างดีทั้งสิ้น

จากการศึกษาถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาในชนบทไทย โดยเฉพาะในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศเป็นจำนวนมากให้ ความสนใจศึกษาสภาพและฐานะของพระภิกษุในชุมชนเหล่านี้้อย่างจริงจัง ได้พบว่า พระภิกษุในชนบทภาคอีสานโดยทั่วไปมีบทบาทสำคัญยิ่งในชุมชนนั้น ๆ และได้สร้าง กิจกรรมหลายประการ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านของท่านอยู่เสมอ โดยถือว่าเป็นหน้าที่และความ ผูกพันที่ท่านต้องช่วยจัดแจงเบาปัญหาของชาวบ้าน บทบาทประการแรกคือ พระภิกษุ ยังคงมีบทบาทสำคัญในการสอนวิชาซึ่งบางอย่างแก่ชาวบ้าน เพราะแม้ทุกวันนี้จะมี โรงเรียนและครูรัฐบาล เขามาสั่งสอนอบรมชาวบ้านแทนพระภิกษุแล้วก็ตาม แต่การ ศึกษาของชาวชนบทในโรงเรียนสามัญนั้นยังอยู่ในระดับต่ำมาก คือเพียงแค่ชั้นประถม ปีที่ ๔ ฉะนั้นบรรดาชาวบ้านทั้งหลายที่เป็นชายจึงยังมีโอกาสได้เรียนต่อในระหว่างที่ บวช ตามหมู่บ้านภาคอีสานนั้น เจ้าวาสาหรือพระอาวุโสมักเป็นผู้บังคับในทางวิชาที่

วิลเลียม เกลาสเนอร์, "พุทธศาสนาคตามแบบชาวบ้านในภาคอีสาน" ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๔ วาดวยบทบาทพุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๑๕๕.

อยางใดอยางหนึ่ง หรือมากกว่านั้น อาทิเช่น ความรู้ทางช่างไม้ แกะสลัก การปั้นหล่อ
 ทำกระเบื้องแผ่นอิฐ การผสมสีเมนต์ และการปรุงยา โดยเฉพาะในเรื่องการบำบัด
 โรคภัยไข้เจ็บของประชาชนควยยาสมุนไพรโบราณ รวมทั้งการเรียนวิชาทางพระพุทธ-
 ศาสนา เช่น ภาษาบาลี พระธรรม พระวินัย และพุทธประวัติ บทบาทอื่น ๆ ที่นอกเหนือ
 จากนี้คือ พระทางภาคอีสานมักจะเป็นพระช่วยเหลือในการแก้ปัญหาประจำวันของ
 ชาวบ้านอยู่เสมอ มีการออกช่วยชาวบ้านสร้างบ่อน้ำ สะพาน หรือเขื่อนทำนบเล็ก ๆ
 สร้างถนนภายในหมู่บ้าน หรือไม้กั้นศาลาและโรงเรียนบ้าง กิจกรรมเพื่อส่วนรวมนี้เป็น
 งานที่พระภิกษุท่านนอกเหนือไปจากงานที่ทำอยู่แล้วในวัด และเป็นกิจกรรมที่กระทำกันอยู่
 ทั่วไปในชนบทภาคอีสาน ตัวอย่างเช่น การศึกษาถึงลักษณะผู้นำในชนบทภาคอีสานของ
 จาก อัมโยต์ นักวิชาการชาวตะวันตกคนหนึ่ง ที่บ้านโนนจาน อำเภอดงหลวง
 จังหวัดศรีสะเกษ ได้พบว่าโครงการสร้างเขื่อนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านนั้น เป็นความคิดริเริ่ม
 ของเจ้าอาวาส ซึ่งได้ชี้แจงต่อผู้วิจัยว่า เนื่องจากการเป็นพระภิกษุไม่คงเสียเวลา
 ทำมาหากิน จึงมีโอกาสและเวลาที่จะคิดทำสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่มหาชนของท่าน
 คึงเช่น เขื่อนกั้นลำน้ำ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแหล่งเก็บน้ำสำหรับชาวบ้านในฤดูแล้ง
 และใช้ประโยชน์สำหรับเลี้ยงสัตว์และทำการ เกษตรต่าง ๆ โดยเจ้าอาวาสวัดประจำ
 หมู่บ้านเป็นผู้เสนอความคิด จัดการประชุมทั่วคควยความร่วมมือของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อช้
 ใ้เห็นประโยชน์ของการสร้างเขื่อน ทำให้เกิดการก่อสร้างโดยการนำของเจ้าอาวาส
 และควยแรงงานของชาวบ้าน หลังจากนั้นก็มีโครงการสร้างถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านและ
 เขื่อน สร้างโรงเรียน และบ่อน้ำสาธารณะในบริเวณวัด ตลอดจนสิ่งก่อสร้างอื่นเป็น
 ประโยชน์อื่น ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า พระภิกษุได้ช่วยชาวบ้านในกิจการ
 หลายด้านด้วยกัน เมื่อหมู่บ้านใดจะเริ่มลงมือกระทำอะไรก็ตาม ชาวบ้านจะต้องมา
 ปรีกษาหารือกับพระ เพื่อขอความเห็นชอบเสียก่อนแทบทุกครั้งไป ซึ่งผู้วิจัยได้แสดง
 ความเห็นว่า ในทางภาคอีสานนี้ ถ้าจะมีโครงการอะไรที่ต้องให้ชาวบ้านช่วยกันทำ

^{๑๓} จาก อัมโยต์, "ลักษณะผู้นำในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ใน
 สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ", หน้า ๓๔๘ - ๓๕๕.

เป็นส่วนรวมแล้ว โครงการนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากพระเสด็จก่อน จึงจะทำได้สำเร็จ

ในยุคนับปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งการพัฒนาประเทศ เจ้าหน้าที่ทั้งทางฝ่ายรัฐบาลและทางคณะสงฆ์ต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญของพระภิกษุในท้องถิ่นเหล่านี้ ที่จะช่วยเหลือทำนุบำรุงหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้า ฉะนั้น จึงได้มีการตั้งโครงการส่งเสริมพระภิกษุให้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนขึ้นหลายโครงการ เช่น โครงการพระธรรมทูตและโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งได้ก่อความมาแล้ว เพื่อให้พระภิกษุได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ผู้นำของชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ก็ยังมีพระที่มีคุณวุฒิสูงซึ่งสำเร็จจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมารวมกันรับผิดชอบทำงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และการบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่บ้านชนบทมากกว่าแต่ก่อน พระภิกษุเหล่านี้ได้มาเป็นผู้นำในการวางแผนอบรมฝึกหัดพระที่เป็นผู้นำในชนบทในวิชาเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน โดยพระในชนบทนับพัน ๆ รูปได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักวิธีการทำคูนน้ำ วางตั้งซีเมนต์ที่โขกบ่อน้ำ สวมเข็ม ความรู้ในคานสุขวิทยาสมัยใหม่ โภชนาการ ความสะอาดอนามัย และการรักษาโรค พร้อม ๆ กับการส่งเสริมความรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ปรัชญา ระเบียบวินัยและการบริหารคณะสงฆ์โดยทั่ว ๆ ไปด้วย โดยมีความหวังว่าการอบรมดังกล่าวจะช่วยให้เกิดความสนใจ ความคิดและความตื่นตัวของพระภิกษุในชนบท เพื่อนำความรู้ดังกล่าวกลับไปปฏิบัติหน้าที่ในการช่วยพัฒนาหมู่บ้านของท่านและปรับตนเองให้เข้ากับความต้องการของสังคมสมัยใหม่ได้ ซึ่งก็ปรากฏว่าการดำเนินงานในคานนี้ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง เพราะได้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูปรับปรุงและขยายบทบาทของสถาบันสงฆ์ในทางการศึกษา แยกแยะการพัฒนาและการส่งเสริมอย่างมากมายในจังหวัดต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทก่อน และได้ช่วยให้ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบทไทย มีพระภิกษุผู้ได้รับการพัฒนาความรู้ทั้งทางพระปริยัติธรรม การศึกษาส่งเสริม และการพัฒนาชุมชนตามหลักการสมัยใหม่ กลับไปปฏิบัติหน้าที่ความควรแกสมณวิสัยเป็นจำนวนมาก และนับวันแต่จะทวีเพิ่มขึ้น

โดยเหตุนี้ ในการจะศึกษาบทบาทผู้นำการพัฒนาชุมชนของพระภิกษุในชนบท
 เหล่านี้ จึงมีความลำบากอยู่ที่ว่า บทบาทของพระภิกษุในการช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่
 ของชาวบ้าน การอบรมสั่งสอนศีลธรรม ตลอดจนการนำชาวบ้านพัฒนาสาธารณประโยชน์
 ใหญ่แห่งดินนั้น ๆ เป็นบทบาทที่พระภิกษุโดยทั่วไป กระทำอยู่แล้วจนเป็นปกติวิสัยตาม
 หมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบททั่วทุกภาคของประเทศ ผลงานพัฒนาชุมชนดังกล่าวจึงมีอยู่มากมาย
 จนไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมด กว้างขวางจนจำต้องกล่าว การศึกษาในบทนี้ เพื่อที่จะ
 แสดงให้เห็นถึงผลงานและแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนของพระภิกษุในชนบท ที่ได้
 ดำเนินการอย่างเสรี อันเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งของพระภิกษุ ซึ่ง
 แตกต่างจากโครงการพัฒนาของคณะสงฆ์ที่ไกลกว้างไว้ในบทก่อน ในที่นี้จึงได้ทำการ
 คัดเลือกเฉพาะผลงานในการพัฒนาชุมชนของพระภิกษุบางรูป ที่ปรากฏความสำเร็จ
 อย่างเด่นชัดและได้รับการยกย่องยอมรับจากคนทั่วไปว่า เป็นงานพัฒนาที่ดีเด่นและทำ
 ประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงแนวทางในการ
 ดำเนินงานด้านนี้ของพระภิกษุในชนบท โดยจะไกล่เกลียดถึงงานพัฒนาของพระภิกษุ ๓ ท่าน
 คือ

๑. งานพัฒนาชุมชนของพระราชนิพนธ์ เจ้าอาวาสวัดป่าการากิรมย์
 อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นนักสังคมสงเคราะห์ดีเด่นประจำ
 ปี ๒๕๒๔ โดยการคัดเลือกของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยร่วมกับสมาคม
 มุลินี และหน่วยงานอื่น ๆ อีกหลายแห่ง

๒. งานพัฒนาปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ตำบลยกกระบัตร ของพระครูสาครสังวรกิจ
 เจ้าคณะตำบลยกกระบัตร อำเภอบางบาล จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นงานพัฒนาชุมชน
 ที่ได้รับการยกย่องจากมูลนิธิโกมลคีมทอง อันเป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมผลงานและ
 ทัศนคติของผู้ที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม สนับสนุนการพัฒนาชุมชนและคำจูนพระศาสนา
 ว่าเป็นงานพัฒนาชุมชนที่ดีเด่นในปี ๒๕๒๐

๓. งานพัฒนาวัด หมู่บ้าน และอาชีพชาวอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 ของพระครูสุธาพรพุทธมณฑล (หลวงพ่อดำเนียง อยู่สุธาพร) วัดเวฬุวันนาราม
 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งได้รับการยกย่องจากมูลนิธิสรรพรรณิต ในฐานะผู้
 ทำประโยชน์ดีเด่นเป็นพิเศษต่อประเทศชาติ สาขาสาธารณูปการ ประจำปี ๒๕๒๓

ก่อนที่จะกล่าวถึงงานพัฒนาชุมชนของพระภิกษุทั้ง ๓ ท่านที่ยกมานี้ ควรจะได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่พระภิกษุใดดำเนินการอย่างเสรีนี้ ในอดีตก็ได้อปรากฏผลงานในลักษณะเช่นนี้มาก่อนแล้ว ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดและเป็นที่ยอมรับโดยคนทั่วไปก็คือ งานพัฒนาทั้งทางจิตใจและการก่อสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ของครูบาศรีวิชัย ซึ่งเป็นพระเถระที่มีชื่อเสียงโด่งดังในอดีต และได้รับความเคารพยกย่องสูงสุดจากประชาชนในเขตจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย

ครูบาศรีวิชัย เป็นพระภิกษุที่มีกำเนิดเป็นชาวบ้านปาง อำเภอดู่ จังหวัดลำพูน เกิดเมื่อวันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีชวด จ.ศ. ๑๒๔๐ ตรงกับวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๑ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมรณภาพเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยมีอายุได้ ๖๐ พรรษา

ในขณะที่ท่านดำรงชีวิตอยู่ ได้สร้างผลงานในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้มากมายหลายประการ อาทิเช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการเพิ่มความยึดมั่นและความเลื่อมใสศรัทธาของชาวเหนือที่มีต่อพระพุทธศาสนาได้เป็นจำนวนมาก และสามารถชักจูงชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น พวกแมว เยา ลัวะ ฯลฯ ให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาได้เป็นผลสำเร็จ^๒ นอกจากนี้ท่านยังได้อนุรักษ์พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ถาวร ด้วยการสร้างพระธรรมวินัยอันจารลงในใบลานเป็นอักษรพื้นเมือง เพื่อใช้เป็นที่ยึดศึกษาเล่าเรียนแก่ชาวภาคเหนือเป็นจำนวนมาก^๓ แต่ผลงานที่ทำให้ท่านมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่เคารพยกย่องรู้จักทั่วไปสำหรับคนไทยทั้งประเทศ

^๑ ศิวะ รัชชิต, พระของประชาชน (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น, ๒๕๒๑), หน้า ๕, ๕๐.

^๒ ส. สุภภา, ชีวิตและงานของครูบาศรีวิชัย (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๔๘๕), หน้า ๑๕.

^๓ พระวิมลญาณมณี, ประวัติพระศรีวิชัย (พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๘๒), หน้า ๕๒. (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพพระศรีวิชัย)

ก็คือ การเป็นผู้นำก่อสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีจำนวนมากมาเกินกว่าที่จะมีผู้ใดกระทำไ้ และความเป็นผลงานที่สำคัญจึงคงควมร่วมมือร่วมใจดำเนินงานจากประชาชนนับเป็นพันคน ทำให้สิ้นเปลืองทุนทรัพย์น้อยที่สุด ถาวรวัตถุเหล่านี้ซึ่งยังมีคงทนถาวรสืบมาจนปัจจุบัน ไคแก่

สร้างวัดบ้านปาง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน

บูรณะพระบรมธาตุ วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

สร้างพระเจดีย์ค้อยเก็ง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

สร้างวิหารวัดพระเจาตนหลวง จังหวัดเชียงราย

บูรณะวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

บูรณะพระบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

สร้างวัดค้อยตุง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

บูรณะวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ฯลฯ

แต่ผลงานชิ้นสำคัญที่สุดที่ครูบาศรีวิชัยได้เป็นผู้นำชักชวนประชาชนให้ร่วมดำเนินการคือ การสร้างถนนขึ้นสู่พระธาตุค้อยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นพระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือสูงสุดของชาวเหนือ งานสร้างถนนสายดังกล่าวนี้เป็นงานที่ยากลำบากอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นเส้นทางทุรกันดาร ยานพาเขาและเทวลิ้งทั้งยังต้องใช้จ่ายทุนทรัพย์เป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งแม้แต่ทางรัฐบาลก็ไม่อาจดำเนินการได้ อย่างไรก็ตาม การสร้างเส้นทางขึ้นสู่พระธาตุค้อยสุเทพ ซึ่งมีความยาวประมาณ ๑๒ กิโลเมตรนี้ สำเร็จลงได้ควยเวลาเพียง ๕ เดือน ๒๒ วัน (เริ่มสร้างตั้งแต่วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เสร็จเรียบร้อยในวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘) ควยแรงงานจากประชาชนหลายพันคนที่มีความศรัทธาเชื่อมั่นในครูบาศรีวิชัย โดยที่ทางราชการไม่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการสร้างเลย

แม้ว่าในการทำงานเพื่อสร้างความเจริญให้แก่พระพุทธศาสนาของครุบา-
ศรีวิชัยนี้ จะต้องประสบกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ถูกอธิกรณ์หลายครั้ง เนื่องจาก
การดำเนินงานไม่ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการบาง มีแนวความคิดและการ
กระทำที่ก้าวหน้าเป็นตัวของตัวเอง ไม่สอดคล้องกับการปกครองของคณะสงฆ์บาง ฯลฯ
แต่อย่างไรก็ตาม ครุบาศรีวิชัยก็ได้ออกพ้นจากอุปสรรคเหล่านั้นมาด้วยดีทุกครั้ง และ
ยิ่งเป็นที่เพิ่มพูนความศรัทธาเชื่อมั่นในหมู่ประชาชนชาวเหนือมากขึ้น จนถึงขั้นได้รับการ
ยกย่องให้เป็นนักบุญหรือผู้วิเศษ

จากผลงานของครุบาศรีวิชัย อาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นพระนักพัฒนารุ่นแรกของ
เมืองไทย และเป็นที่ยกย่องนับถือเป็นแบบอย่างของพระภิกษุในสมัยต่อ ๆ มา ความ
ยิ่งใหญ่ของท่านสามารถสรุปได้ชัดเด่นดังในคำกล่าวของนายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ผู้แทน
ราษฎรจังหวัดเชียงรายในขณะนั้นว่า "ผู้มีสมบัติเพียงสบง จีวร หม้อทองคำ แด
สร้างงานใหญ่หลายร้อยอย่างให้สำเร็จไค้กายแรงศรัทธาของประชาชน"

พระครูสถาพรพุทธมนต์ (หลวงพ่อดำเนียง อยู่สถาพร)

พระครูสถาพรพุทธมนต์ หรือเป็นที่รู้จักกันในนามของหลวงพ่อดำเนียง
แห่งวัดเวฬุวันนาราม ตำบลลำพญา อำเภอบางเขน จังหวัดนครปฐม เป็นพระนัก
พัฒนาสังคมอีกรูปหนึ่ง ซึ่งได้อุทิศชีวิตจิตใจในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณชนมา
ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของชีวิตท่าน

หลวงพ่อดำเนียง เกิดเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๔๖๐ ที่วังกรมหลวงชุมพร-
เขตอุดมศักดิ์ เรียนสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๘ จากโรงเรียนอัสสัมชัญ ก่อนอุปสมบทเป็น

^๑ อางจาก ส. สุภาภา, ชีวิตและงานของครุบาศรีวิชัย, หน้า ๑๕.

^๒ มุนินธิสรวพรณิต, "ประวัติและผลงานโดยย่อของพระครูสถาพรพุทธมนต์",
เกียรติคุณสกุติ บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติที่เด่นเป็นพิเศษ ในสาขาต่าง ๆ
(กรุงเทพมหานคร: สภาวิชาการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๕.

พระภิกษุ ไค้เคยรับราชการทหาร มียศเป็นร้อยเอกและเคยเข้าสู่อสมรมณี ๒ ครั้ง คือ สงครามอินโดจีนและสงครามมหาเอเชียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่ ๒) เมื่ออายุ ๒๕ ปี ท่านไค้ทำการอุปสมบทที่วัดกัลยาณมิตร ธนบุรี ต่อมาโดยย้ายไปอยู่วัดคำพญา ตำบลคำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยย้ายไปรักษาการ เจ้าอาวาสวัดแหลมชะอูย หรือวัดป่าไผ่ ซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกัน และต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ดำรงตำแหน่งนี้มาจนปัจจุบัน โดยวัดนี้ไค้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดเวฬุวนาราม ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖

เมื่อหลวงพ่อดำเนียงอยู่วัดคำพญา ไค้เริ่มการพัฒนาเป็นครั้งแรกโดยการสร้างโรงเรียนประชาบาลวัดคำพญาขึ้น ๑ หลัง ต่อมาเมื่อนายนายมาอยู่วัดแหลมชะอูย หรือวัดเวฬุวนาราม ท่านไค้ไค้เริ่มงานพัฒนาอีกครั้ง โดยการพัฒนาวัดคังกลาว ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อายุกว่า ๑๐๐ ปี และอยู่ในสภาพกร้างเป็นป่าช้า โบสถ์วิหารชำรุดทรุดโทรมเป็นที่ของสมุขของพวกมิชชันนารี หลวงพ่อดำเนียงไค้ทำการพัฒนาปรับปรุงวัดเรื่อยมา จนในปัจจุบัน วัดไค้ขยายเนื้อที่จากเดิมซึ่งมีอยู่ประมาณ ๔ ไร่ ออกไปเป็น ๒๑๐ ไร่ มีอาคารต่าง ๆ ที่เป็นถาวรวัตถุครบถ้วน พร้อมกับสร้างถนนเข้าวัดจากตำบลศาลายา ถึงอำเภอบางเลน เป็นระยะทาง ๓๐ กิโลเมตร ด้วยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชน โดยไม่ต้องใช้งบประมาณจกทางราชการแต่อย่างใด รวมทั้งไค้ติดต่อขอไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคใช้ในบริเวณวัดและอาณาเขตใกล้เคียง เพื่อสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นอีกด้วย

เมื่อท้องถิ่นอุดมสมบูรณ์ขึ้นมีผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก บรรดาโจรผู้ร้ายที่เคยชุกชุมก็ไค้กลับใจหันมาประกอบพิธีปฏิญาณตนเป็นคนดี ด้วยการอบรมกล่อมเกลาจิตใจตามหลักศีลธรรมโดยหลวงพ่อดำเนียง และพัฒนาอาชีพให้แก่บุคคลเหล่านี้และชาวบ้านโดยทั่วไป ด้วยการขุดคลองส่งน้ำ ๕ คลอง ผ่านที่นารามภูมนี้

นันทิยา, "รมโพธิ์แห่งวัดเวฬุวนาราม" สกุลไทย ๒๖ (วันอังคารที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๓): หน้า ๔๑.

หมื่นไร่ ช่วยให้ชาวบ้านสามารถทำนาได้ ๒ ครั้งต่อปี คลองดังกล่าวนี้ได้ชื่อว่า "คลองสถาพรพัฒนา" และสร้างโรงสูบน้ำ "สินธุสถาพร" ริเริ่มตั้งเรือหางยาวเข้ามาใช้ในคลองเป็นครั้งแรกเพื่อให้การขนส่งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรกรรมเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วทั้งทางบกและทางน้ำ นอกจากนี้ยังมีการสร้างโรงสี ไซโล นางข้าว ไร้วัด เพื่อช่วยสนับสนุนกิจการด้านการเกษตรแก่ชาวบ้านอีกด้วย

โดยที่หลวงพ่อดำเนียงมีแนวความคิดว่า มนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้โดยขาดปัจจัย ๔ ในการดำรงชีพ แต่การจะให้ใครมาซึ่งสิ่งเหล่านี้ จำเป็นต้องใช้เงิน ซึ่งการจะได้เงินมาใช้ก็ต้องอาศัยการทำงาน และในการทำงานก็ต้องอาศัยความรู้ซึ่งได้จากการศึกษา ดังนั้น การศึกษาของชาติจะดี ผลผลิตจะสมบูรณ์ ชาติจะมั่นคงได้ หากเยาวชนของชาติในปัจจุบันจะได้รับการศึกษาและอบรมเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้มีผู้ใหญ่ที่มีความสามารถมาบริหารประเทศในอนาคต โดยเหตุนี้ หลวงพ่อดำเนียงจึงได้ให้ความอุปการะแก่เด็กกำพร้า จำนวนนับร้อย ๆ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กกำพร้า หรือเป็นลูกหลานของโจรผู้ร้ายที่กลัวใจแล้ว ในการเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้ หลวงพ่อดำเนียงได้ตั้งมูลนิธิขึ้นจากเงินบริจาค ไซ้ชื่อว่า "มูลนิธิหลวงพ่อดำเนียง อยุสตาพร" เพื่อหาผลประโยชน์มาเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้ให้มีอาหารกิน มีการศึกษา และฝึกให้รู้จักการประกอบอาชีพ

ในด้านการศึกษา หลวงพ่อดำเนียงได้บริจาคที่ดิน ๕๐ ไร่ของวัด สร้างโรงเรียนสอนหนังสือถึงระดับประถมศึกษา ด้วยเงินบริจาคจำนวน ๕ ล้านบาท ตั้งชื่อว่า "โรงเรียนอยุสตาพร" ซึ่งได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการรับไปดำเนินการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยทางวัดให้ความอุปถัมภ์ในค่านาเช่าเรียน และแจกอุปกรณ์

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ นันธิยา, "รมโพธิ์แห่งวัดเวฬุวันนาราม," หน้า ๔๑.

ในการเรียน รวมทั้งใช้โรงเรียนนี้เป็นสถานที่ในการอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เด็ก เหล่านี้ด้วย ซึ่งหลวงพ่อดำเนินน้อมรมศีลธรรมจรรยาอย่างเข้มงวด ทำให้เด็กส่วนใหญ่ มีความประพฤติเรียบร้อยเป็นที่เลื่อมใสแก่ผู้ปกครองและผู้ที่ได้พบเห็น เด็กเหล่านี้เมื่อ สำเร็จการศึกษาที่ใดกลับมามีงานเป็นกำลังสำคัญให้แก่วัดต่อไป

ในการส่งเสริมอาชีพนั้น หลวงพ่อดำเนินงได้ใช้เงินจากมูลนิธิอยู่สถาพร ตั้งโครงการตามการเกษตร เช่น โครงการตอนเพาะพันธุ์ฝรั่งยักษ์ มะนาว มะกรูด ส้ม มะม่วง กระจับปี่ ฯลฯ เพื่อให้เยาวชนที่มูลนิธิให้การอุปการะได้ฝึกหัดการ เพาะพันธุ์ต้นไม้ การตอน และวิธีปลูก เพื่อจำหน่ายและขยายพันธุ์ไม้ที่ดีแก่เกษตรกร ซึ่งช่วยให้เยาวชนเหล่านี้ได้ฝึกฝนวิชาชีพเพื่อใช้ประโยชน์ในภายหน้าและมีรายได้เป็น ของตนเองจากการทำงาน

จากผลงานนานปีการของหลวงพ่อดำเนินง อยู่สถาพร ทั้งในด้านเผยแพร ธรรมะและการพัฒนาวัด พัฒนาท้องถิ่น การชักจูงให้ประชาชนรู้จักการประกอบอาชีพ มีเมตตาการุณาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้มูลนิธิสรรพรรณิต ได้มอบรางวัล เกียรติคุณสดุดีแก่ท่าน ในฐานะเป็นบุคคลผู้ทำประโยชน์ดีเด่น เป็นพิเศษต่อประเทศชาติ สาขาสาธารณูปการ ประจำปี ๒๕๒๓

สำนักคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, กองนโยบาย และแผนงานเยาวชน, ประมวลโครงการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๓), หน้า ๓๒๘ - ๓๓๑.

มูลนิธิสรรพรรณิต เป็นมูลนิธิที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการชุนุมส่งเสริม พลเมืองดี อันประกอบด้วยอาจารย์ในมหาวิทยาลัย นิสิต นักศึกษา นายแพทย์ นักอุตสาหกรรม และประชาชนทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีกำลังใจที่จะ ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี สืบหาผู้ที่ทำประโยชน์ดีเด่นในแขนงวิชาชีพต่าง ๆ ให้มารับ รางวัลประจำปีในระดับชาติ และหาทางส่งเสริมให้เยาวชนเป็นพลเมืองดีในอนาคต จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยได้รับพระราชทานชื่อมูลนิธิจากพระบาทสมเด็จพระ- เจาอยู่หัว มีความหมายว่า ทุกคนสรรเสริญ (สรรพ - ทุกคน + วรรณิต - สรรเสริญ)

พระครูสถาพรพุทธมณฑล หรือหลวงพ่อดำเนินง อยู่สถาพร นับเป็นบุคคล ตัวอย่างแรกที่ได้รับรางวัลและการยกย่องจากมูลนิธินี้.

พระครูสาครสังวรกิจ

พระครูสาครสังวรกิจ เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีความสนใจและมุ่งมั่นที่จะช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยเน้นการใช้สติปัญญาและการค้นคว้าทดลองวิชาการความรูต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ทำให้บรรดาชาวบ้านในตำบลยกกระบัตร์ ที่ท่านครองวัดอยู่ ได้รับการปฏิรูปจนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขด้วยศีลธรรมอันดี

พระครูสาครสังวรกิจ เกิดเมื่อวันที่ ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๒ ปีมะแม ตรงกับวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๙๔ ณ ตำบลหลักสาม อำเภอบานแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๙๔ ที่วัดธรรมจริยาภิรมย์ ตำบลหลักสาม ใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับการอาราธนาให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดยกกระบัตร์ ตำบลยกกระบัตร์ อำเภอบานแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และต่อมาได้เป็นเจ้าคณะตำบลแห่งนี้ ซึ่งวัดยกกระบัตร์นี้เดิมเป็นวัดราษฎร์ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๑ ในอดีตได้มีพระภิกษุมาจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้หลายองค์ แต่อยู่ได้ไม่นาน เพราะความกันดารของพื้นที่ ทำให้วัดมีสภาพทรุดโทรม เพราะขาดการบำรุงรักษา คงมีแต่พระอุโบสถพออาศัยชั่วคราว ศาลาการเปรียญ และกุฏิที่สร้างจากบานเก่า ๆ อีก ๓-๔ หลัง เมื่อพระครูสาครสังวรกิจได้รับนิมนต์มาอยู่ประจำวัดนี้ ท่านก็ได้เริ่มบูรณะซ่อมแซมวัดที่ละเล็กละนอย และก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น หอกลอง หอระฆัง กุฏิ โรงฉันอาหาร หอดมุก รวมทั้งจะนำบาตาดขึ้นใจและสร้างโรงเรียนประชาบาลอีก ๑ หลัง ซึ่งผลจากการปรับปรุงและพัฒนาวัดของพระครูสาครสังวรกิจ ภายในช่วงเวลา ๒๐ ปีที่ท่านได้มาอยู่ที่นี่ ทำให้ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ วัดยกกระบัตร์ได้รับยกย่องให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างวัดหนึ่งจากกรมการศาสนา และมีพระภิกษุอยู่ประจำพรรษาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนหลายสิบลรูป

มูลนิธิโกมลคีมทอง, พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่
ยกกระบัตร์ (กรุงเทพมหานคร: ศึกษิตสยาม, ๒๕๒๐), หน้า ๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

นอกเหนือจากสภาพความทรุดโทรมของวัดในขณะที่พระครูสาครสังวรกิจ
 อนุรักษ์การเจ้าอาวาสตั้งแล้ว สภาพของชุมชนที่ยกกระบัตริในขณะนั้นก็เรียกได้
 ว่าเป็นดินแดนที่ทรุดโทรมที่สุดในอำเภอบ้านแพ้ว เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นน้ำเค็ม
 ทำให้ไม่ค่อยมีผู้อยู่อาศัย บริเวณโดยรอบเต็มไปด้วยป่าหิม แขน ป่าเสม ลำพู ฯลฯ
 และมีสัตว์ป่า สัตว์น้ำชุกชุม เช่น เสือ ช้าง หมูป่า จระเขชุกชุมมาก การคมนาคม
 ติดต่อกันก็เต็มไปด้วยความยากลำบาก และด้วยสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อความ
 เป็นอยู่ที่ตั้งนี้ ทำให้ชาวบ้านยกกระบัตริส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้ส่วนใหญ่จะได้
 จากการเก็บจากมุงฝายชาย ตัดฟืนขาย หรือจับปลาเป็นอาชีพ ในด้านการทำนานั้นมี
 อุปสรรคเนื่องจากคลองรอน้ำฝน และบางครั้งน้ำเค็มก็หนุนขึ้นทั่วไปจนทำนาไม่ได้ เมื่อ
 ไม่มีความหวังในด้านการทำมาหากิน ชาวบ้านเหล่านี้จึงหาทางออกด้วยการเดินทาง
 พัน คิมสุราเมามาย และบางพวกก็ประพฤติตนเกะกะเกร เป็นโจรผู้ร้าย

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระครูสาครสังวรกิจได้พัฒนาวัด และปรับปรุงระบบการ
 บริหารของสงฆ์ภายในวัดของท่านจนเขารูปเขารอย ทำให้พระภิกษุในวัดมีปฏิปทาควร
 แกกการเป็นผู้นำชาวบ้านแล้ว ตัวท่านเองก็ได้พยายามทำตัวเป็นผู้นำที่ดี โดยประพฤ
 ติธรรมมาทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธาเคารพรัก และแผนการอบรมสั่งสอนแก่พระ
 ในเรื่องปัญหาของชาวบ้าน เช่น เรื่องการพนัน การประพฤติเกเร เพื่อให้พระภิกษุ
 ในวัดมองเห็นปัญหาของชาวบ้านและเกิดความคิดที่จะอุทิศตนช่วยเหลือญาติโยม จาก
 นั้นจึงได้เริ่มหาทางที่จะแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในตอนปลายพรรษาของปีแรกที่ท่านมา
 อยู่นั้นเอง โดยเริ่มศึกษาเรื่องดินและวิธีการปลูก ตลอดจนการคัดเลือกพันธุ์มะพร้าว
 เป็นอย่างดี แล้วเริ่มกระตุ้นพระ เณร ไวยาวัจกรวัด และญาติโยมที่ใกล้ชิด ให้เริ่ม
 ลงมือปลูกมะพร้าวพันธุ์น้ำตาลเป็นตัวอย่าง และพยายามชักชวนอย่างจริงจังให้ชาวบ้าน
 เปลี่ยนอาชีพจากการเก็บจาก ตัดฟืน มาปลูกมะพร้าวพันธุ์น้ำตาลให้เต็มที่ โดยให้
 เหตุผลว่า มะพร้าวเหล่านี้เมื่อปลูกถึงไวส์ก ๔-๕ ปี ก็จะทำน้ำตาลได้แล้ว ซึ่งผลผลิต
 จากการทำน้ำตาลจากมะพร้าวพันธุ์นี้จะทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ถึงประมาณวันละ
 ๓๐๐-๔๐๐ บาท ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้ดีขึ้น

ในส่วนปัญหาเรื่องน้ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเพาะปลูกพืช เพราะถึงหน้าฝน น้ำจะท่วมอยู่หลายเดือนทำให้มะพร้าวเฉาหรือตายได้ ในขณะที่เกี่ยวกับปัญหาของชาวบ้าน ที่ยึดอาชีพทำนา ก็มักจะได้รับการรบกวนจากการท่วมของน้ำเดิมอยู่เสมอ ท่านจึงได้ คิดหาวิธีการแก้ไข โดยชักชวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านทั้งหมดมาประชุม ขอร้อง ให้สละที่ดินเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการขุดคลองส่งน้ำจืด แล้วชักชวนชาวบ้านให้ขุด ดินขึ้นมากันเป็นผนังป้องกันไม่ให้น้ำเค็มท่วมสวนมะพร้าวและไร่นา เมื่อได้รับการยินยอม พร้อมใจ ท่านก็ได้ระดมกำลังพระ เณร ไปลงแรงช่วยชาวบ้าน ขุดคลองยาวถึง ๖ กิโลเมตรเศษ และทำของระบายน้ำอีกสามช่องเพื่อระบายน้ำเสียทิ้ง เอาน้ำจืดมา ไว้ใช้ดื่มกินและใช้ประโยชน์ในทางการเกษตร และใช้เป็นทางคมนาคมของชาวบ้าน ออกไปสู่อำเภอภายนอกได้อีกด้วย รวมทั้งได้ริเริ่มก่อสร้างถนน สะพาน และสิ่งอันเป็น สาธารณประโยชน์อื่น ๆ ให้แก่ชุมชน

ผลจากการขุดคลองดังกล่าว ทำให้ดินนาซึ่งเคยมีแต่ป่าอ้อ ป่าแฉม กลายเป็นทุ่งนาเขียวข่มไปทั่วกันภายในเวลาอันรวดเร็ว และมะพร้าวที่ปลูกไว้ก็เจริญ งอกงามเป็นอันดี ทำให้หน้าในบริเวณนั้นมีราคาสูงขึ้น และอาชีพปลูกมะพร้าวก็เริ่มทำ กันอย่างเป็นคำเป็นสัน อย่างไรก็ตามปัญหาที่ชาวบ้านต้องประสบในระยะแรกก็เกิดขึ้นอีก เพราะมีการรบกวนจากศัตรูพืชต่าง ๆ เช่น หนอน และแมลงต่าง ๆ ท่านจึงเริ่มชักชวน ให้ชาวบ้านขุดดินล้อมที่นา แล้วแจกพันธุ์มะพร้าวที่คัดเลือกและเพาะไว้ในบริเวณวัด ให้ชาวบ้านไปปลูกตามดินนา เพื่อเป็นการป้องกัน นอกจากนี้ท่านยังได้ศึกษาหาวิธีการ ทำนาที่ได้ผลจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น นครปฐม ปทุมธานี เพื่อหาทางปรับปรุงการทำนาในตำบลยกกระบัตร เช่น การไถปุ๋ยจากขี้วัวหมัก และการเลี้ยงเบ็ดในที่นา เพื่อจับกินแมลงและถายมูลให้เป็นปุ๋ยสำหรับตนชาว

นอกจากเรื่องอาชีพของชาวบ้านแล้ว พระครูสาครสังวรกิจ ยังได้มุ่งเรื่อง ความสงบสุขภายในชุมชน โดยเน้นหนักในเรื่องการพนัน ซึ่งท่านได้พยายามชี้แจงให้เห็น

โทษของการเล่นการพนันและขอร้องชาวบ้านให้เลิกเล่นในทุกคราวที่มีโอกาส ส่วน
 พวกที่ชอบลักขโมย โจรกรรม ก็ขอมิได้ขอโทษให้เลิกเป็นการส่วนตัว โดยขอให้เห็น
 แก่ความสุขของส่วนรวมและพยายามชักจูงชาวบ้านให้มีความสามัคคี ร่วมกันทำงาน
 เพื่อส่วนรวมด้วยกันทุกคนโดยแจกงานให้ทำอย่างทั่วถึง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ท่าน
 กระทำโดยผ่านการเทศน์และการพูดอบรมในทุก ๆ แห่งทุกเวลาที่มีโอกาส โดยใน
 การเทศน์นั้น ท่านมักจะยกเรื่องโทษของการพนัน โทษของการเป็นอันธพาล โทษของ
 การแตกสามัคคี โทษของความยากจน ประโยชน์ของการเสียสละกำลังกาย กำลัง
 ความคิด กำลังทรัพย์ ความกตัญญูรักหมั่นละ ความขยัน ความเกียจคร้าน ตลอดจนชี้
 ให้เห็นโทษของการหลงมกมาย เชื่อเจ้าเชื่อผีที่บอกไม่ให้หาย การทำบุญทำบาป เรื่อง
 นรกสวรรค์ ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ท่านต้องการชักนำชาวบ้านมาอบรมเทศนาเป็นการ
 ให้การศึกษาและความเข้าใจอยู่เสมอ จนปรากฏผลว่า ในเขตตำบลยกกระบัตร มี
 ชาวบ้านเล่นการพนันกันน้อยมาก และสถิติการปล้นสดมภ์ก็ลดน้อยลงกว่าเดิมอย่าง
 เห็นได้ชัด ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นมาก เพราะปรากฏว่า ชาวบ้าน
 สามารถปลูกมะพร้าวได้เงินทอง มีกินมีใช้เท่าเทียมกันจึงไม่ลักขโมยกันอีก การคมนาคม
 สะดวกเพราะมีถนนหนทาง รถเมล์เขาถึง และมีคลองติดต่อสำหรับการคมนาคมทางน้ำ
 ทั้งน้ำประปา ไฟฟ้า ก็มีใช้ เพราะพระครูสาครสังวรกิจได้เป็นผู้ติดต่อดำเนินการให้
 ซึ่งผลเหล่านี้ชาวบ้านยกกระบัตรต่างยอมรับว่าเป็นเพราะ "สมภารท่านเป็นนักพัฒนา
 ท่านช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความยากจน"^๒

ในด้านการศึกษามรรคมและเผยแพร่ศาสนา พระครูสาครสังวรกิจ จะ
 ปฏิบัติหน้าที่ประจำ โดยไม่เคยว่างเว้นในด้านการสอนนักเรียน และไม่เคยหยุดพัก
 การเทศนาประจำวันพระ และเทศนานอกสถานอื่น ๆ ส่วนการศึกษาเล่าเรียนของ

อ้างอิงคำบอกเล่าของชาวบ้านยกกระบัตร สัมภาษณ์โดย ศิริพร หนูแก้วขวัญ
 และ สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิโกมลคีมทอง ใน พระสงฆ์กับการพัฒนา
ชุมชน, หน้า ๘๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

ลูกหลานชาวมาน ท่านก็ได้พยายามหาเงินมาสร้างโรงเรียนประชาบาล โดยให้พระ
 เณร ออกขายของแรงสร้างโรงเรียนควย ทำการเปิดสอนชั้น ป.๕ ถึง ป.๗ โดยให้
 ทุนส่วนตัวของทางวัดจ้างครูมาสอน และบางครั้งก็ออกคาน้ำสีเรียนให้แก่เด็กที่ยากจน
 ควย ในโรงเรียนนี้มีการสร้างห้องสมุดประชาชนไว้ ๑ ห้อง เพื่อให้พระ เณร และ
 ชาวมานได้ศึกษาหาความรู้จากหนังสือ และขณะเดียวกันก็เปิดการสอนวิชาชีพ โดยรวม
 มีอยู่กับเจ้าหน้าที่โครงการผู้นำแม่กลอง สอนการเย็บเสื้อผ้า การเกษตร และริเริ่ม
 เปิดโครงการรับเลี้ยงเด็กในเวลากลางวันเพื่อช่วยแม่ภรรยาที่ออกไปทำงาน

ในทางอนามัยและสาธารณสุข ท่านก็ได้พยายามสอนให้ชาวมานรู้จักวิธีป้องกัน
 โรคภัยไข้เจ็บ และสร้างสิ่งสาธารณูปโภคแก่ชาวมาน โดยชักชวนนำมากาลิหนักเรียน
 และชาวมานได้ใช้ชักควย

เกี่ยวกับแนวความคิดของพระครูสาครสังวรกิจในการปฏิบัติตัวเป็นผู้นำใน
 สังคมนั้น ท่านได้ให้ความคิดไวว่า ในขณะที่ประเทศชาติกำลังเดือดร้อนด้วยเรื่องปัจจัย
 ในการดำรงชีพเป็นอย่างมากเช่นนี้ ผู้นำทั้งที่เป็นฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ควรจะได้
 รับช่วยกันแก้ไข โดยเฉพาะผู้ที่บรรพชิตนับเป็นผู้นำที่ดีที่สุด เพราะมีนิกายสาวสัทธ
 ปลูกศรัทธาไว้ ๕๐ เปอรเซนต อยู่แล้ว และคนไทยกว่า ๕๐ เปอรเซนต ก็นับถือพระ
 พุทธศาสนาอยู่อย่างแน่นแฟ้น ในฐานะที่พระภิกษุของอยู่ควยปัจจัยต่าง ๆ จากชาวมาน
 จึงควรทำงานให้เป็นที่พึ่งของชาวมานในการสงเคราะห์ประโยชน์ ซึ่งปัญหาแรกของ
 ประชาชน คือเรื่องปากท้อง สิ่งทีผู้นำจะต้องเร่งลงมือเป็นงานด่วนและงานหลักคือ
 การพัฒนาอาชีพเพื่อให้ประชาชนได้มีกินมีใช้ พร้อม ๆ กันนั้นก็พัฒนาในทางศีลธรรม
 การศึกษา สาธารณสุข ตามไปควย โดยในการเป็นผู้นำนี้จะต้องทำคนให้เป็นแบบอย่าง
 อันดีงามแก่ชาวมาน

พระครูสาครสังวรกิจ, "ผู้นำหมู่บ้านและการปลูกคนใหม่", พระสงฆ์กับการ
 พัฒนาชนบท รายงานอบรมการสัมมนาประจำปี ๒๕๒๓ ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ร่วมกับคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาและมูลนิธิธรรมากรรุงเทพและกลุ่มเทคโนโลยี
 เพื่อชาวมาน (จุฬาฯ) (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๗๕ - ๑๗๘.

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒ - ๑๗๓.

ส่วนหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนของพระครูสาครสังวรกิจ ได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดีนั้น เนื่องจากท่านได้ใช้หลักประชาธิปไตยในวิธีการทำงานทุกเรื่อง โดยในทุกครั้งที่ขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการดำเนินงานสิ่งหนึ่งสิ่งใด ท่านจะเรียกประชุมชาวบ้านให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีการอธิบายชี้แจง และใช้การลงคะแนนหามติตัดสินทุกครั้ง โดยทุกคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากันหมด ถ้าเจ้าอาวาสแสดงความคิดเห็นที่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย ก็มีสิทธิคัดค้านได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ท่านยังได้รวมใจดำเนินงานรวมทุกขบวนการร่วมกับชาวบ้านมาตลอด ไม่เพียงแต่บำรุงเลี้ยงชาวบ้านควยน้ำใจไม่ตรีเท่านั้น หากยังทำงานรวมแรงกับชาวบ้านอย่างกลมเกลียวไม่ถือตัว แม้กระทั่งการสร้างสะพาน สร้างถนน หรือซุกคลองต่าง ๆ ท่านก็ได้รวมลงมือทำกับชาวบ้าน ทำให้วัดยกกระบัตร์ภายใต้การปกครองของท่าน เป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง นับตั้งแต่โรงเรียน โรงพยาบาล สโมสร หอประชุม โรงมหรสพ ฯลฯ และคนแก่คนเฒ่า ตลอดจนคนหนุ่มสาวก็ยังเข้าวัดอย่างรู้ความหมายและเห็นความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนาที่มอบทุกคน

ผลสำเร็จใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นต่อชุมชนยกกระบัตร์ กล่าวได้ว่าเป็นบทบาทในทางสร้างสรรค์อย่างแท้จริง และเป็นผลแห่งความวิริยะอุตสาหะของผู้นำชาวบ้าน คือ พระครูสาครสังวรกิจ อย่างแท้จริง^๑ ไมว่าจะเป็นภาระเร่งเร้ากระตุ้นให้ชาวบ้านกระตือรือร้น และกล้าคิดพลังที่ตนเองมีอยู่ออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและชุมชน และโดยบุคคลลักษณะและความความสามารถเฉพาะตัวของพระครูสาครสังวรกิจก็นับได้ว่าเป็นแรงผลักดันอีกประการหนึ่งที่ทำให้งานพัฒนาชุมชนของท่านเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ นับแต่ท่านเริ่มก้าวเข้ามาสู่ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดยกกระบัตร์

^๑ อ่างจากคำสัมภาษณ์ครูโรงเรียนวัดยกกระบัตร์ โดย ศิริพร หนูแก้วขวัญ และ สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ ใน พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, หน้า ๖๐ - ๖๑.

^๒ ไพศาค วังสวรรค์วิสิทธิ์, "ชุมชนยกกระบัตร์ที่มองเห็น", ใน พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, หน้า ๖๖ - ๖๗.

เมื่ออายุได้เพียง ๒๔ ปี และอยู่ในเพศบรรพชิตเพียง ๔ พรรษา โดยมีความรู้ในวิชา
 การทางโลกเพียงแค่นั้นประมปีที่ ๔ แทนสามารถสร้างเสริมบุคลิกลักษณะความเป็น
 ผู้นำของท่าน สามารถปลุกฝังศรัทธาปสาทะของชาวบ้านไทยอมรบัและเชื่อถือได้ในชั่ว
 เวลาไม่นาน ความสติปัญญาอันเฉลียวฉลาดของท่าน ความเป็นผู้ใฝ่ใจศึกษาค้นคว้าในสิ่ง
 ที่เป็นประโยชน์ มุมานะคนความทดลองสิ่งต่าง ๆ อย่างจริงจัง และการวางตัวเป็นมิตร
 และซุกงูจิตใจจนควยวิธีการอดกลั้น เสียสละ มีมารยาทดีงาม ทำตนเป็นผู้รับใช้
 รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในทุกเรื่องโดยไม่ยกตนข่มนามมีความรู้เหนือกว่า ตลอดจน
 จนยกของสรรเสริญผู้ทำความดีในที่ชุมชนอยู่เสมอ ทำให้ท่านสามารถชักนำชาวบ้าน
 พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่เดิมโดยสิ้นเชิง โดยไม่ต้องรอกการ
 พัฒนาจากทางราชการ ความสำเร็จในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่
 ยกกระบัตรนี้ เป็นที่ยกย่องและได้รับการยอมรับจากผู้ที่ได้พบเห็นและสัมผัสชีวิตที่นั่น
 โดยทั่วไป และมักจะมีผู้เดินทางไปศึกษาและดูงานส่งเสริมอาชีพเพื่อพัฒนาชุมชนที่
 ยกกระบัตรอยู่เนื่อง ๆ

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนยกกระบัตร
 ของพระครูสาครสังวรภิกขิตที่โลกจาวมาแล้วโดยละเอียด ได้มีผู้ให้ความสังเกตต่อการ
 พัฒนาชุมชนของท่านบางประการ ในแง่ของอุปสรรคและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น กล่าวคือ
 ในแง่ของการพัฒนาชุมชนนั้น ฐานะของท่านในตำบลยกกระบัตรโคสร้างขอจำกัดแก่ท่าน
 ที่จะต้องวางตัวเป็นกลางต่อชาวบ้านทุกฝ่ายทุกระดับจนทำให้ในบางครั้งท่านไม่อาจทำ
 อะไรได้เต็มที่นัก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการช่วยชาวบ้านฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะยากจน จะก่อ
 ให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่ออีกฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะร่ำรวยกว่า เช่น การตั้งสหกรณ์ผลิต
 น้ำตาล เป็นต้น ซึ่งในฐานะของท่านก็ทำได้เพียงแต่การช่วยชาวบ้านจัดตั้งสหกรณ์และ
 บริหารงานด้วยตัวเองเท่านั้น

พระครูสาครสังวรกิจ ได้รับการยกย่องจากมูลนิธิโกมลคีมทอง ว่าเป็น
ผู้นำการพัฒนาชุมชนที่ดีเด่น และได้รับการส่งเสริมจากมูลนิธิฯ นี้ ให้มีบทบาทในการ
แสดงปาฐกถาประจำปีของมูลนิธิเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนของท่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐
และสนับสนุนให้อผลงานของท่านแพร่หลาย โดยการตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเป็นแบบอย่าง
กระตุ้นให้พระภิกษุอื่น ๆ ใ้มีบทบาทเป็นผู้นำพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกับที่ท่านได้กระทำอยู่

พระราชวินยาภรณ์

พระราชวินยาภรณ์ เป็นพระเถระรูปหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านกาเผยแผ่
พระศาสนาเป็นนักเทศน์ นักปาฐกถา นักคิด นักเขียน นักพัฒนา และนักสังคมสงเคราะห์
เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทางภาคเหนือเป็นอย่างมาก เนื่องจากท่านได้อุทิศชีวิต
จิตใจแก่การช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากมาโดยตลอด

พระราชวินยาภรณ์ เกิดที่บ้านท่ากอังัว ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง
จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ใ้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ
วัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ สอบได้นักธรรมเอก
และเปรียญธรรม ๕ ประโยคใน พ.ศ. ๒๔๘๔ ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ของท่านเจริญ
ก้าวหน้ามาโดยลำดับ โดยในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๔) ท่านได้เป็นเจ้าอาวาสวัด
ป่าคาราภิรมย์ อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัด
เชียงใหม่ ลำพูน และแมฮ่องสอน (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) อีกด้วย นอกจากนี้ท่านยัง

มูลนิธิโกมลคีมทอง เป็นมูลนิธิที่จัดตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ เพื่อเป็นอนุสรณ์
แก่ นายโกมล คีมทอง บัณฑิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ถูกลอบสังหาร
เสียชีวิต ระหว่างเป็นครูของโรงเรียนชุมชนแห่งแรกที่บ้านสอง อำเภอเวียงสระ
สุราษฎร์ธานี วัตถุประสงค์ของมูลนิธิคือ การกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา และช่วยเหลือ
ให้บุคคลสำนึกในความเสียสละเพื่อสังคม ใ้หาความรู้ มีอุดมคติ มีความกล้าหาญ และ
เป็นผู้นำในทางที่ถูกต้องของสังคม.

มีตำแหน่งงานด้านสังคมสงเคราะห์อีกมากมาย เช่น เป็นประธานกรรมการมูลนิธิเมตตาศึกษา ประธานกรรมการมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ประธานชมรมศาสนิกสัมพันธ์เชียงใหม่ ประธานคณะกรรมการประสานงานส่วนภูมิภาค ภาค ๕ ของสภาสังคมสงเคราะห์ (ฝ่ายบรรพชิต) ประธานฝ่ายบรรพชิตของกองทุนสงเคราะห์ชุมชนสาขาเชียงใหม่ กรรมการที่ปรึกษาของชมรมยาพื้นบ้านล้านนาไทย และกรรมการที่ปรึกษาของหน่วยงานสากลที่ให้การส่งเสริมความร่วมมือและประสานงานการพัฒนาชนบททุกระดับในประเทศไทย

งานที่ท่านได้ทำให้แก่สังคมตามฐานะของพระภิกษุที่พึงกระทำโดยเมตตาธรรม นอกจากงานประจำคืองานการปกครองคณะสงฆ์ งานเทศนาทั่วไปตามวัดและสถานที่ต่าง ๆ และเทศนาทางวิทยุกระจายเสียง เช่น เป็นผู้พูดข้อคิดประจำวันทางสถานีวิทยุพุทธทาส จังหัดเชียงใหม่ ตลอดมาเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปีแล้ว ยังมีงานอภิปรายและปาฐกถาทางธรรมในโอกาสต่าง ๆ และงานเขียนบทความเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งที่จัดพิมพ์เป็นเล่มและเพื่อลงในหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร และหนังสืออนุสรณ์ต่าง ๆ เพื่อสอนใจคนให้ประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดีงาม และงานด้านอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ที่สำคัญและจะได้นำมากล่าวถึงในที่นี้อย่างละเอียดคืองานด้านการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจนและงานสังคมสงเคราะห์ด้านการศึกษาพัฒนาชนบท

๑. งานด้านการศึกษา - โรงเรียนเมตตาศึกษา

โรงเรียนเมตตาศึกษา เป็นองค์การกุศล ดำเนินงานโดยคณะกรรมการมูลนิธิเมตตาศึกษา ซึ่งมีพระราชวินยาภรณ์เป็นประธานกรรมการ โรงเรียนนี้ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๓ ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในบริเวณวัดเจ็ดยอด (ด้านใต้) เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

พระราชวินยาภรณ์, "ประวัติชีวิตและผลงานของพระราชวินยาภรณ์"

ม.ป.ท., ๒๕๒๕, หน้า ๑. (อัครสำเนา).

และคำบำรุงใด ๆ ทั้งสิ้น วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งโรงเรียนมีดังนี้คือ

๑. บำรุงโรงเรียนราษฎร์มูลนิธิ
๒. เป็นการช่วยเหลือเด็กที่มีสติปัญญาดี มีความประพฤติดี มีสุขภาพดี แต่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ เพราะพ่อแม่ยากจนขาดทุนทรัพย์
๓. ช่วยเหลือเด็กไร้อุปการะ หรือเด็กที่ไม่มีผู้ปกครอง ให้ได้รับการศึกษาตามอัธยาศัย
๔. ส่งเสริมการอาชีวศึกษา
๕. สนับสนุนพระพุทธศาสนาในทางการศึกษาและการปฏิบัติ
๖. ส่งเสริมการประกอบกุศลวิทายาทาน
๗. ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

การจัดตั้งโรงเรียนนี้มีที่มาจากใน พ.ศ. ๒๕๐๒ พระราชวินัยภรณ์ และพระภิกษุอื่น ๆ ร่วมกับข้าราชการกรมการยุวพุทธิกสมาคมจังหวัดเชียงใหม่ ฯลฯ ได้ร่วมกันทำงานแก้ปัญหาเยาวชนและส่งเสริมศีลธรรม โดยจัดตั้งคณะออกเยี่ยมเยียนอบรมประชาชนตามท้องที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้พบว่ามีเด็กนักเรียนเป็นจำนวนมากที่จบการศึกษามัธยมศึกษา (ป.๕) ซึ่งเรียนดี แต่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ เพราะฐานะยากจน ซึ่งหากสามารถส่งเสริมเด็กเหล่านี้ให้ได้เรียนสูงขึ้น จะเป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติได้เป็นอย่างมาก พระราชวินัยภรณ์จึงได้เริ่มดำเนินงานหาทุนเพื่อก่อตั้งโรงเรียนช่วยเหลือเด็ก มีการบอกบุญเชิญชวนขอความอุปถัมภ์จากผู้นใจบุญทั่วไป จนกระทั่งการจัดตั้งโรงเรียนเป็นผลสำเร็จ เริ่มเปิดดำเนินการสอนเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยอาศัยสถานที่ส่วนหนึ่งของอาคารพุทธสถาน ในวัดพระสิงห์ เป็นที่ดำเนินการ ในชั้นแรกเปิดรับนักเรียนชั้น ป.๕ (เทียบเท่า ม.๑ ในปัจจุบัน) จำนวน ๓๕ คน โดยคัดเลือกเด็กจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด

พระราชวินัยภรณ์, "หลักการและความเป็นมา โรงเรียนเมตตาศึกษา เชียงใหม่," ม.ป.ท., ม.ป.ป., หน้า ๑ (อัครสำเนา)

เชียงใหม่ นักเรียนทั้งหมดไม่เสียค่าเล่าเรียนและค่าบำรุงใด ๆ ทั้งสิ้น สำหรับนักเรียนจำนวนหนึ่งที่เขายู่ในหอพักของโรงเรียนก็ได้รับความอุปการะทั้งเสื้อผ้า อาหาร และอุปกรณ์ต่าง ๆ อีกด้วย โดยใช้เงินที่ได้จากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาทั่วไปภายในประเทศ

ในปีต่อ ๆ มา ได้มีผู้บริจาคเงินสร้างอาคารเรียนอย่างเป็นทางการ โรงเรียนจึงใดคอย ๆ ขยายการดำเนินงาน โดยรับนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับ (ป.๔) มาเรียนต่อในระดับชั้น ป.๕ ถึง ม.ศ. ๓ และในปัจจุบันเมื่อรัฐบาลขยายการศึกษาภาคบังคับถึง ป.๗ โรงเรียนเมตตาศึกษาก็เปิดรับนักเรียนตั้งแต่ชั้น ม.๑ - ม.๓ ชั้นละ ๒ ห้องเรียน จำนวนเฉลี่ยห้องละ ๔๐ คน โดยอาศัยทุนดำเนินงานซึ่งได้รับจากองค์การโนเวบ (NOVIB) จากประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นจำนวน ๓,๐๘๘,๓๔๘ บาท เพื่อสร้างอาคารเรียน หอประชุม หอสมุด หอวิทยาศาสตร์ และจัดตั้งการดำเนินงานโรงเรียนในรูปของมูลนิธิเมตตาศึกษา

ในการคัดเลือกนักเรียนที่จะเข้ามารับการศึกษานี้ ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ว่า จะต้องเป็นเด็กที่เรียนดี ไม่มีทุนทรัพย์ ร่างกายสมบูรณ์ และมีความประพฤติดี โดยเปิดรับจากเด็กยากจนทั้งในเมืองและชนบทต่าง ๆ เด็กเหล่านี้นอกจากจะได้รับการศึกษาด้านวิชาการตามหลักสูตรและความสามารถของคนโดยไม่เสียค่าบำรุงใด ๆ แล้ว ยังจะได้รับความช่วยเหลือพิเศษอื่น ๆ อีก เช่น จัดหาทุนการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของราชการและเอกชน เพื่อมอบให้นักเรียนเป็นพิเศษ จัดหาทุนการศึกษาให้แก่เด็กเรียนชั้นสูงสุดเพื่อเรียนต่อในสถาบันชั้นสูงต่อไป จัดหาอุปกรณ์นักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนในคานต่าง ๆ ตามความจำเป็น เช่น ค่าอาหารกลางวัน ค่าเดินทางมาโรงเรียน ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนและเสื้อผ้า จัดหางานให้นักเรียนและศิษย์เก่า ให้ทุนอุดหนุนแก่ศิษย์เก่าที่จะลงทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น

ในปัจจุบัน มีผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนนี้ไปแล้วประมาณเกือบพันคน (นับจากปี พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๒๔) ตามเป้าหมายที่พระราชวินยาภรณ์ตั้งไว้ให้ มุ่งสนับสนุนให้นักเรียนศึกษาต่อทางอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ เพื่อให้นักเรียนที่เรียนสำเร็จแล้วกลับไปพัฒนาท้องถิ่นเกิดของตน ดังนั้นนักเรียนที่เรียนต่อ ส่วนใหญ่จะไปเรียนในสถานอาชีวศึกษา เช่น วิทยาลัยหรือสถานช่างเทคนิคต่าง ๆ แต่ก็มีผู้ที่ได้ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยหลายสิบคนเช่นกัน นักเรียนเหล่านี้ได้แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่จะรับราชการ เป็นครูประจำชานมากที่สุด โดยเฉพาะคณะครูของโรงเรียนเมตตาศึกษา นอกจากครูใหญ่เพียงคนเดียว นอกนั้นเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็มีผู้ที่ไปรับราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือรับราชการทหารและอาชีพอื่น ๆ รวมทั้งเป็นเจ้าของร้านค้าคนเกษตรของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทซึ่งเป็นมูลนิธิอีกแห่งหนึ่งพระราชวินยาภรณ์เป็นประธานอยู่

อนึ่ง ประโยชน์ที่นักเรียนในโรงเรียนเมตตาศึกษาได้รับ นอกเหนือจากความรู้นิเวศวิทยาทางโลกสำหรับประกอบอาชีพสืบไปข้างหน้าแล้ว สิ่งสำคัญที่นักเรียนเหล่านี้จะได้รับเป็นพิเศษคือ การอบรมทางด้านจิตใจ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมจรยาอันดี ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เข้าใจกิจกรรมทางด้านศาสนพิธีและสามารถปฏิบัติได้ โดยท่านได้เปิดการสอนธรรมศึกษาและกิจกรรมด้านศาสนาให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักที่สำคัญและขาดไม่ได้ นอกจากนั้นยังได้จัดกิจกรรมเสริมให้แก่เยาวชนและนักเรียนคานชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรม ในภาคฤดูร้อนอีกด้วย

๒. งานสังคมสงเคราะห์ - มูลนิธิพัฒนาชนบท

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยมีสำนักงานอยู่ที่ "บ้านบุญสถาน" ถนนคอยสะแกเคา ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

พรพิมล วรคิลก, "พระกัมภีร์พัฒนาชนบท พระราชวินยาภรณ์ วัดป่าคาราภิรมย์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่", วารสารเศรษฐกิจและสังคม ๑๘ (มีนาคม - เมษายน ๒๕๒๔): ๕.

มูลนิธิจัดตั้งขึ้นโดยความริเริ่มของพระราชวินยาภรณ์ที่เห็นว่า มีประชาชน
 ในชนบทจำนวนไม่น้อยที่เรียนจบชั้นประถมบริบูรณ์แล้ว ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ เนื่องจาก
 ฐานะทางครอบครัวยากจน จึงต้องประกอบอาชีพทำไร่ไถนาไปตามมีตามเกิด และเพราะ
 การขาดความรู้ความเข้าใจในการศึกษา ทำให้อาชีพที่ทำอยู่ไม่ได้รับการปรับปรุงให้
 เจริญก้าวหน้า ฐานะความเป็นอยู่ส่วนใหญ่จึงยากจน ในขณะเดียวกัน ลูกหลานชาวบาง
 เหล่านี้ซึ่งมีโอกาสได้ไปเรียนต่อ เช่น การให้พบนักเรียนดีแต่ยากจนของโรงเรียน
 เมตตาศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ให้กลับไปช่วยพัฒนาชนบทบ้านเกิดนั้น ก็เป็นเรื่องที่ทำ
 ได้ยาก เพราะในข้อเท็จจริงมีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่กลับไปอยู่ในชนบท พระราชวินยาภรณ์
 จึงได้คิดหาแนวทางใหม่ที่จะช่วยเหลือชาวชนบทให้สามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ
 และได้รับความรู้ที่จำเป็นต่อการครองชีพ โดยการจัดตั้งมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทขึ้นเพื่อ
 นำครูและวิทยากรที่มีความรู้แน่นใหม่ ในด้านการเกษตรและวิชาชีพเข้าไปสอนเยาวชน
 ในชนบท เพิ่มเติมจากโครงการที่รับเข้ามาศึกษาในเมือง เงินทุนชั้นแรกของมูลนิธิ
 ได้จากการบริจาคของประชาชนผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป และต่อมาได้รับเงินทุนสนับสนุน
 จากมูลนิธิเอเซียและมูลนิธิบรอดฟรืดส์เวิลด์ ประเทศเยอรมัน

ในการดำเนินการให้การศึกษแก่ชาวชนบท ตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ
 พระราชวินยาภรณ์ได้ตั้งหลักไว้ ๔ ประการ คือ^๒

๑. ส่งเสริมกสิกรรม
๒. มุ่งสอนวิทยา
๓. คำรณศาสนา
๔. พัฒนาท้องถิ่น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๖.

^๒ พระราชวินยาภรณ์, "หลักการและการดำเนินงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท,"

ก. หลักการ "ส่งเสริมกสิกรรมและมุงสอนวิทยา"

จากหลักการของมูลนิธิฯ ใน ๒ ประการแรกคือ "ส่งเสริมกสิกรรมและมุงสอนวิทยา" ได้ทำให้เกิดการดำเนินงานซึ่งแยกออกเป็น ๒ หน่วยงานคือ "หน่วยเกษตรพัฒนา" และ "หน่วยเมตตานารี"^๑ โดยหน่วยเกษตรพัฒนาจะมุ่งอบรมวิชาความรู้ทางการเกษตรแก่ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเป็นกสิกร และมักจะเป็นผู้ชายโดยส่วนใหญ่ สำหรับหน่วยเมตตานารี ก็จะมุ่งให้ความรู้ทางคานาวิชาชีพต่าง ๆ แก่ฝ่ายสตรีโดยเฉพาะ บริการดังกล่าวนี้ มูลนิธิฯ จะให้แก่งานฟรี ซึ่งมูลนิธิฯ ได้ส่งคณะกรรมการไปคัดเลือกจากหมู่บ้านในถิ่นกันดารและยากจน โดยพระราชวินิจฉัยทรงจะเป็นผู้ไปร่วมคัดเลือก และสำรวจหมู่บ้านนั้นด้วยตัวท่านเอง หลังจากนั้นแล้วก็ให้เจ้าหน้าที่เข้าไปแนะนำชาวบ้านให้เข้าใจหลักการและวิธีดำเนินการของมูลนิธิฯ และให้สมัครเป็นสมาชิก ซึ่งนอกเหนือจากจะได้รับความรู้สมัยใหม่เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเองแล้ว สมาชิกยังสามารถกู้ยืมเงินจากมูลนิธิฯ คนละไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หนึ่งครั้งคราวนี้เป็นทุนหมุนเวียนเมื่อครบ ๑ ปี ต้องส่งคืนมูลนิธิฯ และอาจขอยืมใหม่ได้อีกเพื่อลงทุนประกอบอาชีพต่อไป

ในการดำเนินงานของหน่วยเกษตรพัฒนา ทางมูลนิธิฯ จะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปให้การอบรมด้านการเกษตรเป็นหลักทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่งานฟรีในหมู่บ้าน และจัดให้มีศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน (อายุ ๒ - ๖ ขวบ) ธนาคารควาย ธนาคารชาวสหกรณ์เครดิตยูเนียน ขึ้นในหมู่บ้านนั้น ๆ เมื่อใดอบรมความรู้แล้ว มูลนิธิฯ ก็จะให้ยืมทุนหมุนเวียนเพื่อไปดำเนินงานส่วนตัว คนละไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท ส่วนงานของหน่วยที่สองคือ หน่วยเมตตานารี มูลนิธิฯ จะจัดให้มีการอบรมวิชาตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้า วิชา แก้วหญิงในหมู่บ้าน ภายหลังการอบรมแล้ว ก็จะจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์ฝ่ายผลิตเสื้อผ้าสตรี มีเงินทุนจำนวนหนึ่งที่ทางมูลนิธิฯ ให้กู้ยืมเป็นทุนดำเนินงานต่อไป

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของมูลนิธิฯ ดังกล่าว มุ่งที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าใจปัญหาของตน แล้วให้ความรู้และทุนดำเนินงานแก่พอสมควร เพื่อให้

^๑ "หลักการและการดำเนินงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท", หน้า ๒.

ชาวบ้านได้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาควยตนเอง ทั้งนี้ มูลนิธิ จะกำหนดการดำเนินงานในหมู่บ้านแต่ละแห่งไว้ประมาณ ๒ ปี แล้วถอนตัวออกมา ปล่อยให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งคัดเลือกจากสมาชิกประจำหมู่บ้านจำนวน ๕ คน เป็นผู้ดำเนินงานแทน แต่ยังคงให้คำปรึกษาแนะนำต่าง ๆ ตามที่สมาชิกร้องขอมาเป็นครั้งคราว และเริ่มงานพัฒนาในหมู่บ้านยากจนแห่งอื่นต่อไป

เงินทุนของมูลนิธิ ที่ดำเนินงานในหมู่บ้านแบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ เงินที่มูลนิธิ ให้สมาชิกนำไปลงทุนเอง หมู่บ้านละประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาทต่อปี ดังที่กล่าวไปแล้ว และอีกส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ทางมูลนิธิ จ่ายโดยตรงเพื่องานของหมู่บ้านนั้น ได้แก่ ค่าวิทยากร ค่าอาหารเสริมของเด็ก ค่าวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เฉลี่ยหมู่บ้านละ ๕๐,๐๐๐ บาท รวมแล้วมูลนิธิ ต้องใช้จ่ายเงินในแต่ละหมู่บ้านประมาณปีละ ๕๐,๐๐๐ บาท หมู่บ้านที่มูลนิธิ ได้ดำเนินงานเสร็จสิ้นไปแล้ว ๑ หมู่บ้านคือ บ้านป่าแดง ตำบลป่าป้อง อำเภอกอยสะแก และปัจจุบันกำลังดำเนินงานอยู่อีก ๓ หมู่บ้านคือ หมู่บ้านห้วยโจ ตำบลริมใต้ อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านท่าใคร ตำบลแมสา และหมู่บ้านปามวง ตำบลแม่มรม อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

เนื่องจากการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทที่บ้านป่าแดง อำเภอกอยสะแก และที่อื่น ๆ เพิ่งเริ่มดำเนินการไปได้เพียงไม่กี่ปี เช่น โครงการที่หมู่บ้านป่าแดง เริ่มดำเนินการในปี ๒๕๑๔ ดังนั้นจึงขาดข้อมูลการวัดผลที่ชาวบ้านได้รับออกมาเป็นรายได้ที่แน่นอนแจ่มชัด แต่จากการศึกษาสภาพทั่วไปของหมู่บ้านป่าไมแดงหลังการดำเนินงานของมูลนิธิ แล้ว ปรากฏว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีแนวโน้มที่ดีขึ้น โดยก่อนที่มูลนิธิ จะเข้าไปดำเนินงานในหมู่บ้านแห่งนี้ พระราชวินัยภรณ์ ไคส์สำรวจพบว่า เป็นหมู่บ้านที่มีคนยากจนเกินกว่าครึ่งของประชาชนทั้งหมด เกษตรกรไม่มี

พรพิมล วรคิติก, "พระกับการพัฒนาชนบท", หน้า ๑๐.

๒) อ้างจากคำบอกเล่าของนายเสงี่ยม สีสอน ประธานคณะกรรมการหมู่บ้านป่าไมแดง ใน "พระกับการพัฒนาชนบท" หน้า ๑๕.

ความรู้ทางการเกษตร และผลผลิตข้าวในแต่ละปีมีระดับต่ำและไม่พอกินต้องใช้ภายในหมู่บ้าน แต่หลังจากมูลนิธิฯ เข้าไปดำเนินงานแล้วปรากฏว่า ผลผลิตของการเกษตรที่ขึ้นมาก เพราะเกษตรกรได้รับการอบรมเรื่องการบำรุงดินและการไถบ่ม ทำให้สมาชิกสามารถทำนาได้ผลผลิตเพิ่มกว่าเดิมจาก ๔๐ - ๕๐ ถึงต่อไร่ เป็นไร่ละประมาณ ๘๐ ถึง ๑๐๐ และในหน้าแล้ง สมาชิกยังมีรายได้เพิ่มจากคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ กล้วยการปลูกถั่วลิสง กระเทียม หรือแตงโมในพื้นที่นาเหล่านั้นได้อีก ส่วนงานอบรมอาชีพแก่สตรีในหมู่บ้าน ก็ปรากฏว่าหลังจากมูลนิธิฯ ได้จัดอบรมสมาชิกเรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้า และให้ทุนในการดำเนินงานเพื่อส่งไปขายในเมือง กลุ่มสมาชิกสตรีเหล่านี้สามารถใช้จ่ายเงินทุนคืนได้ภายในเวลา ๑ ปี และสามารถหารายได้พิเศษด้วยการตัดเย็บเสื้อผ้า ได้รายได้วันละประมาณ ๒๐ - ๒๕ บาทต่อคน ปัจจุบันเมื่อมูลนิธิฯ ได้ถอนตัวออกจากหมู่บ้านนี้ และมอบให้คณะกรรมการหมู่บ้านดำเนินงาน มูลนิธิฯ ได้โอนงานศูนย์อบรมเด็กเล็กและกลุ่มสตรีตัดเย็บเสื้อผ้าให้กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยรับไปดำเนินการต่อไปด้วย

การดำเนินงานของมูลนิธิฯ ในหมู่บ้านป่าไม้แดง ที่นับว่าประสบผลสำเร็จมากที่สุด ได้แก่การจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๒๐ โดยมีสมาชิกซึ่งประกอบด้วย สมาชิกของมูลนิธิฯ และบุคคลอื่นในหมู่บ้านไม้แดง และหมู่บ้านอื่น ๆ ใกล้เคียง เป็นจำนวนประมาณ ๑๐๐ คน สหกรณ์เครดิตยูเนียนนี้ทำธุรกิจในด้านให้สินเชื่อ การเกษตรแก่สมาชิกรายละไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท โดยสมาชิกซึ่งจะขอกู้ต้องเสนอโครงการเข้าไปให้คณะกรรมการสหกรณ์พิจารณา เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว ก็จะทำสัญญากู้เงินกับสหกรณ์ โดยให้สมาชิกด้วยกันเป็นผู้ค้ำประกันไม่จำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์ นอกจากนี้สหกรณ์แห่งนี้ยังทำธุรกิจการซื้อขาย ด้วยการนำสิ่งสินค้าที่สมาชิกต้องการมาจำหน่ายและเป็นผู้นำสินค้าที่ผลิตโดยสมาชิกไปจำหน่ายแก่ผู้อื่นด้วย ปัจจุบัน สหกรณ์บ้านป่าไม้แดง มีเงินดำเนินการประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ กว่าบาท ซึ่งเป็นเงินที่มูลนิธิฯ ลงทุนให้ ๕๐,๐๐๐ บาท เงินจำนวนนี้เป็นเงินที่สมาชิกชำระหนี้คืนแก่มูลนิธิฯ และมูลนิธิฯ ส่งกลับมาให้เป็นเงินลงทุนของสหกรณ์ โดยให้ถือว่าเป็นเงินค้ำประกันของสมาชิกมูลนิธิฯ ทุกคน นอกจาก

นี้ยังมีเงินกำไรของสหกรณ์ ๓๐,๐๐๐ บาท และเงินกู้จากธนาคารกสิกรไทยอีก ๓๕,๐๐๐ บาท รวมทั้งเงินค่าหุ้นของสมาชิกสหกรณ์คนอื่นซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกของมูลนิธิ สหกรณ์ เคารดิศยูเนียนบ้านป่าไม้แดงถือว่าเป็นสหกรณ์ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน เพราะมีการบริหารงานที่ดี มีผลกำไรจากการดำเนินงานในจำนวนที่น่าพอใจ ปัจจุบันสหกรณ์แห่งนี้ได้เข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตสหกรณ์ และประธานสหกรณ์ เคารดิศยูเนียนบ้านป่าไม้แดงนี้ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการตรวจสอบบัญชีของสันนิบาตสหกรณ์ควย

สำหรับการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ในอีก ๓ หมู่บ้านที่เหลือ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ เรื่อยมา ส่วนใหญ่เป็นงานอบรมกลุ่มเลี้ยงสัตว์และกลุ่มพืชไร่ ซึ่งยังคงดำเนินการอยู่ไม่แล้วเสร็จ นอกจากนี้ มูลนิธิฯ ยังได้ริเริ่มโครงการสำคัญขึ้นอีก ๒ โครงการ เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ เป็นต้นมา คือ โครงการธนาคารควาย และธนาคารข้าว อันเป็นโครงการที่มูลนิธิฯ นำควายที่มีผู้ถวายพระราชวินยาภรณ์ ไปให้สมาชิกมูลนิธิเลี้ยงดูและใช้งานภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ส่วนธนาคารข้าว เป็นโครงการสืบเนื่องจากโครงการธนาคารควาย กล่าวคือ สมาชิกที่ได้รับควายไปเลี้ยงใช้ประโยชน์จะต้องเสียค่าตอบแทนเป็นข้าวจำนวนหนึ่ง และนำมาเก็บรวบรวมไว้ในชุมชนหรือธนาคารข้าวประจำหมู่บ้าน และเปิดโอกาสให้เกษตรกรคนอื่น ๆ นำข้าวมารวมไว้ได้เช่นกัน ผลประโยชน์ของธนาคารข้าวคือ เมื่อคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นสมาชิกมูลนิธิหรือไม่ก็ตามเกิดขาดแคลนข้าวขึ้นมา ก็สามารถยืมข้าวนี้ไปใช้บริโภค และนำมาใช้คืนภายในเวลาที่กำหนด

ข. หลักการ "คำรังสรรค์และพัฒนาท้องถิ่น"

การดำเนินงานของมูลนิธิฯ ในด้านการคำรังสรรค์ฯ ก็คือการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาให้สมาชิกมูลนิธิฯ ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาด้านจิตใจควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาทางวัตถุธรรมที่เลือกมา

๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

นี้มีอยู่ ๔ ข้อคือ

๑. เพิ่มพูนความขยัน
๒. แข่งขันกันประหยัด
๓. ฝึกหัดทำความดี
๔. สามีคดียุติธรรม

หรือสรุปสั้น ๆ ได้ว่า "ขยัน ประหยัด เสียสละ สามีคดียุติธรรม" เหตุผลที่พระราช
 วินยาภรณ์นำหลักธรรม ๔ ข้อนี้มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหของสังคม ท่าน
 ได้ชี้แจงว่า ท่านมองปัญหาของสังคมไทยว่ามีอยู่ ๓ ประการใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อ
 การพัฒนาประเทศ คือ ปัญหาความยากจน ปัญหาความเห็นแก่ตัว และปัญหาการขาด
 ความสามัคคีของคนในชาติ โดยทั่วไปแล้วคำสอนในพระพุทธศาสนาแต่ละข้อล้วนแต่มีไว้
 เพื่อแก้ปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้นำธรรมะมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาก็
 ต้องเลือกนำมาใช้ให้ถูกจุด ธรรมะจึงจะอำนวยประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ แต่คนไทยมัก
 จะนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ไม่ถูก ตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องความยากจน พุทธบริษัท
 ส่วนใหญ่ก็มักจะแก้ปัญหาคด้วยการทำบุญให้ทาน มีการชวนชวนทำบุญทำทานด้วยการสร้าง
 โบสถ์วิหาร เพื่อหวังผลตอบแทนคือความสุขสบายในภายหน้า ผลที่ได้รับแม้จะได้บุญและ
 เกิดความภูมิใจ แต่การไม่ชวนชวนปฏิบัติประกอบไปด้วย เช่น ไม่พัฒนาอาชีพของคน
 เอง หรือไม่สนใจนำหลักธรรมที่ส่งเสริมค่านิยมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ก็จะทำให้
 คนที่ยากจนอยู่แล้วนั้นยังคงยากจนอยู่อย่างเดิม หรือยากจนยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งไม่ได้เป็น
 การแก้ปัญหที่ตรงจุด พระราชวินยาภรณ์ได้เปรียบเทียบศาสนาซึ่งหมายถึงคำสั่งสอนหรือ
 ข้อธรรมว่าเป็นเสมือนตำรายา ส่วนผู้ที่ยากจน หรือผู้ที่มีปัญหาอื่น ๆ เปรียบเสมือนเป็น
 คนไข้ การที่คนไข้จะหายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ก็ต้องรักษาด้วยการเลือกตัวยาในตำรานั้น

๑ "หลักการและการดำเนินงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท," หน้า ๒.

มาใช้รักษาให้ถูกโรค^๑ ดังนั้นการแก้ปัญหาคือความยากจน จึงอยู่ที่การนำเอาหลักการ
ที่ส่งเสริมอาชีพมาใช้ปฏิบัติ และควบคู่ไปกับการปรับปรุงความรู้วิชาการทางอาชีพไป
พร้อม ๆ กัน มิใช่การมุ่งแต่ทำบุญทำงานเพื่อหวังว่าจะแก้ปัญหาคือความยากจนได้

เกี่ยวกับข้อธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น พระราชวินยาภรณ์ ได้แสดงความเห็น
ว่า การที่คนไทยมีความอดอยากยากจนนั้น ก็เพราะเกิดจากความเกียจคร้าน และ
ความฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์หรือการอยู่กินกันอย่างเกินฐานะ
ซึ่งจำเป็นต้องนำหลักการมาช่วย "ความขยันหมั่นเพียร" และ "ความประหยัด"
รู้จักเก็บออมมาใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ ส่วนปัญหาใหญ่ของสังคมอีก ๒ ข้อคือ "ความ
เห็นแก่ตัว" และ "การขาดความสามัคคี" นั้น ก็ต้องมุ่งสอนให้คนรู้จักเสียสละทำ
ความดี สร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวม และอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจ
เดียวกัน ซึ่งหากพัฒนาจิตใจคนด้วยคุณธรรม ๔ ประการดังกล่าว ประกอบกับการได้
รับการพัฒนากิจการอาชีพให้มีอยู่มีกินแล้ว ความสงบสุขในสังคม ความไม่เบียดเบียน
กันก็จะเกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงคนมีคุณธรรมทางใจ มีหลักพระศาสนาเป็นที่พึ่ง พระพุทธ
ศาสนาก็จะดำรงอยู่ได้ต่อไปด้วยดี

ส่วนการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นหลักประการสุดท้ายที่มูลนิธิฯ ให้ความสำคัญ ก็คือผล
ที่ได้รับจากการดำเนินการพัฒนาด้วยหลัก ๓ ประการแรกคือ ส่งเสริมการศึกษา มุ่งสอน
วิทยา และคำรังศาสนา นั้นเอง โภชนมูลนิธิฯ ได้คาดหมายไว้ว่า การดำเนินงาน
ของมูลนิธิฯ จะช่วยให้ชาวบ้านได้รับผลการพัฒนาดังต่อไปนี้ คือ^๒

- ๑) ชาวบ้านได้รับความรู้เกี่ยวกับอาชีพของตน รู้จักช่วยตัวเองมากขึ้น
- ๒) ชาวบ้านได้รู้จักวิธีออมทรัพย์ เพื่อเป็นทุนดำเนินการต่อไป
- ๓) ชาวบ้านได้รวมตัวให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- ๔) ชาวบ้านรู้จักคุณค่าของเวลา และคุณค่าของชีวิตมากขึ้น
- ๕) ชาวบ้านรู้จักคุณค่าของพระพุทธศาสนา

^๑ สัมภาษณ์ พระราชวินยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดป่าคาราภิรมย์ อำเภอมะนัง
จังหวัดเชียงใหม่, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖.

^๒ "หลักการและการดำเนินงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท," หน้า ๔.

ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทที่ไค้กล่าวมาทั้งหมด พระราชวินยานุภาคย์ได้ชี้แจงว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในระยะแรกก็คือการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพอที่จะไปเป็นวิทยากรแนะนำความรู้แก่ชาวบ้านได้ ในฝ่ายชาวบ้านที่มูลนิธิฯ เข้าไปดำเนินการช่วยเหลือ คนแรกก็ไม่ค่อยให้ความร่วมมือโดยไม่ให้ข้อมูลหรือชี้แจงข้อเท็จจริง เนื่องจากเกิดความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจ เพราะไม่เคยมีหน่วยงานใดเข้าไปเสนอให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าเช่นนี้มาก่อน บางทีมองไปว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก ส่วนเรื่องการจัดธนาคารกวาง ชนาคารข้าว หรือการคัดเลือกกรมอุทยานฯ จนที่เสนอโครงการขอกู้ยืมเงิน ก็เป็นปัญหาว่าจะคัดเลือกและพิจารณาอย่างไรจึงจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่พอใจในหมู่คนที่ไปได้รับคัดเลือก นอกจากนี้ ก็ยังมีอุปสรรคจากบุคคลที่มีอิทธิพลและมีผลประโยชน์ในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือพวกนายทุน พวกเจ้าของที่ดินทั้งหลาย ซึ่งไม่พอใจที่ทางมูลนิธิฯ เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของหมู่บ้าน รวมทั้งการเพ่งเล็งจากทางราชการในวิธีดำเนินงานของมูลนิธิฯ ฯลฯ แต่ต่อมา ปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ก็ค่อย ๆ สิ้น เพราะพระราชวินยานุภาคย์ได้ถือหลักความจริงว่างานของมูลนิธิฯ เป็นงานการกุศล การดำเนินงานทุกอย่างเป็นไปด้วยวัตถุประสงค์ที่ดี และมีเจตนาบริสุทธิ์ ส่วนการที่พระต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องของชาวบ้าน ก็เพราะเป็นความจำเป็นของสังคมและเป็นหน้าที่ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว เมื่อชาวบ้านในชนบทมีพระเป็นที่พึ่ง การที่พระจะช่วยชาวบ้านเหล่านี้ได้ก็คือการทำประโยชน์ให้แก่พวกเขา ประโยชน์ดังกล่าวมีอยู่ ๓ ระดับ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ชาติหน้า และประโยชน์สูงสุด ซึ่งในปัญหาเฉพาะหน้านี้ ก็ต้องช่วยทำประโยชน์ปัจจุบันให้แก่เขาให้ดีที่สุด คือ ช่วยเรื่องปากท้องเรื่องที่อยู่ที่ยิน ได้แก่การให้ความรู้ในการปรับปรุงอาชีพและความช่วยเหลือพื้นฐานที่จำเป็นอย่างอื่น แล้วกระตุ้นให้เขาช่วยตัวเอง การดำเนินงานเช่นนี้ เมื่อชาวบ้านได้เห็นผลดีและประโยชน์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เริ่มยอมรับและให้ความร่วมมือมากขึ้นตามลำดับ

สัมภาษณ์ พระราชวินยานุภาคย์, เจ้าอาวาสวัดป่าคาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖.

สิ่งที่เป็นปัญหาในปัจจุบันสำหรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ก็คือ เมื่อมีทุนสำหรับใช้จ่ายแล้วจะดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ใดหรือไม่ สมควรปรับปรุงวิธีการดำเนินงานอย่างไรจึงจะบรรลุผลและสามารถช่วยเหลือสนองความต้องการของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เพราะการขยายตัวกว้างขวางออกไปของงานมูลนิธิฯ ย่อมทำให้ยากต่อการควบคุมดูแลติดตามผล และมักมีอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ในทางปฏิบัติเกิดขึ้นตามมาอยู่เสมอ ส่วนงานโรงเรียนเมตตาศึกษานั้น ไม่ค่อยจะประสบปัญหา เพราะเป็นงานด้านการศึกษาซึ่งได้ดำเนินการมานานแล้ว และขณะนี้ก็ได้เข้าไปรวมเป็นสมาชิกของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยแล้ว การดำเนินงานจึงเป็นไปในรูปของกิ่งราชการ ซึ่งมักจะได้รับความช่วยเหลือและการประสานงานที่ดีกว่ามูลนิธิที่ดำเนินงานโดยเอกชน

จากผลงานอันดีเด่นของพระราชวิมลภรณ์ในก้านส่งเสริมศีลธรรม วัฒนธรรม การศึกษา สังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาชนบทเป็นอาทิ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้งานด้านพัฒนาของท่านเป็นที่ยกย่องและมีผู้สนใจมาขอคู่มือวิธีดำเนินงานอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการเกษตรพัฒนาบ้านป่าไม้แดง อำเภอค้อยสะแกก จังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นผลงานทางด้านพัฒนาท้องถิ่นที่มีคุณค่าจนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประกาศยกย่อง และทำให้ท่านได้รับคัดเลือกว่าเป็นนักพัฒนาดีเด่น ในสาขา สังคมสงเคราะห์อาสาสมัคร ประจำปี ๒๕๒๔ โดยการคัดเลือกจากกรมประชาสงเคราะห์ ร่วมกับ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สภาสตรีแห่งชาติ และมูลนิธิศาสตราจารย์ ปุกรณ อังศุสิงห์ โดยมีการแจกรางวัลกันที่สโมสรทหารบก เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๔

ด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนานั้นสำเร็จดูลงไปด้วยดี เพราะถ้าขาดพลังความเชื่อมั่นและการสนับสนุนจากประชาชนแล้ว การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเต็มไปด้วยความยากลำบากอย่างยิ่ง

ในสังคมชนบทอันห่างไกล ซึ่งบริการทางสังคมจากรัฐยังไม่ถึง หรือการพัฒนาใดเริ่มมีบ้างแล้ว แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ เพราะชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองในการพัฒนานั้นได้ พระภิกษุจำนวนมากซึ่งเป็นผู้นำชุมชนก็ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ชี้นำของทางในการที่ชุมชนจะรับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทดังกล่าวอาจประกอบด้วย การเสนอแนะ การให้ความคิดริเริ่มว่า ในท้องถิ่นนั้น ๆ มีอะไรที่ทำแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แล้วตั้งตนเป็นศูนย์กลาง ชักชวนประชาชนให้มาทำงานนั้น ๆ หรือเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้และคำแนะนำต่าง ๆ แล้วแต่ความเหมาะสม ดังเช่น การพัฒนาชุมชนของพระภิกษุทั้งสามท่านที่ได้ออกมากล่าวไว้ในที่นี้ ซึ่งเป็นการปรับบทบาทให้เข้ากับสภาพความจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ และดำเนินงานไปอย่างไม่เป็นทางการ ตามหน้าที่ที่พระภิกษุพึงมีต่อสังคม โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยเงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาล หรือการฉ้อฉลให้ชาวบ้านยอมรับการพัฒนาและให้ความร่วมมือในกิจการนั้น ๆ จึงเป็นการปลุกศรัทธาให้ชาวบ้านเกิดความเคารพนับถือและคล้อยตามการพัฒนาอันอย่างเต็มใจ

จากการศึกษาได้พบว่า ในปัจจุบันพระภิกษุในชนบทมีลักษณะเด่นและมีผลงานในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวาง พระภิกษุเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้ในทางโลก และมีบทบาทช่วยเหลือในการพัฒนาทั้งทางวัตถุและจิตใจ ตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ลักษณะการพัฒนาชุมชนของพระภิกษุในชนบทโดยทั่วไป จะเป็นแบบพัฒนาอย่างเสรี ที่ทางวัดร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นคนอื่น ๆ และชาวบ้านกันเอง ไม่ได้รับคำสั่งหรือนโยบายจากทางราชการหรือคณะสงฆ์ในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่เป็นที่ยอมรับจากสังคมอย่างกว้างขวาง การพัฒนาดังกล่าวประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระภิกษุซึ่งเป็นผู้นำในชุมชนของตนอยู่แล้ว และพระภิกษุก็ได้ใช้ศรัทธาดังกล่าว รวมทั้งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง การทำความดี การทำบุญกุศล มาเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวบ้านคล้อยตาม โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ว่าคนไทยทั่วไปแสดงพฤติกรรมในทางศาสนาทั้งหลาย เนื่องจากแรงจูงใจที่ต้องกระทำควาดี

เพราะการทำความดีนั้นจะเป็นสิ่งนำมาซึ่งความมั่นคงทางสังคม (คือความมีเกียรติ มีคน
นับหน้าถือตา) ดังนั้น เมื่อพระภิกษุเป็นผู้ชักชวนให้ทำกิจกรรมในการพัฒนาต่าง ๆ โดยมี
พระเป็นผู้นำแล้ว ชาวบ้านก็จะกระทำความ เพราะกิจกรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ดีทั่วไปถือว่าเป็น
เป็นการรวมทำความดีกับพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง และในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนา
ชุมชนดังกล่าว แม้วิธีการดำเนินงานจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป แต่โดยส่วนรวม พระ
ภิกษุได้ยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงาน โดยอธิบายสาเหตุของการกระทำรวมทั้งผล
ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านจนจึงคอยลงมือทำ ใน
ขณะเดียวกัน ก็ให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาและให้ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจ ตลอดจน
ให้มีส่วนรวมและรับผิดชอบในงานนั้น ๆ เองด้วย

เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบท ระหว่างงานพัฒนา
ชุมชนที่พระภิกษุกระทำอย่างเสรี กับโครงการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นทางการของคณะสงฆ์
ภายใต้ความอุปถัมภ์ของรัฐบาล จะเห็นว่าประชาชนโดยทั่วไป ยอมรับบทบาทของพระภิกษุ
ในแบบเสรีมากกว่า เนื่องจากเป็นบทบาทตามหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงมีต่อสังคม ซึ่งได้เป็น
ประเพณีที่ยอมรับกันมาตั้งแต่ในอดีต และตัวพระภิกษุผู้นำในการพัฒนาก็ยังเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชน
แห่งนั้น ๆ เอง เป็นผู้ที่ชาวบ้านรู้จักคุ้นเคยและถวายความนับถือเลื่อมใสศรัทธาอย่างเต็มที่
อยู่แล้ว การกระทำใด ๆ ของท่านจึงถูกมองไปในแง่ที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างแท้
จริง โดยไม่มีจุดมุ่งหมายอื่น เช่น เรื่องทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวบ้านจึงให้
ความร่วมมือสนับสนุนในงานพัฒนาของท่าน ทำให้งานดังกล่าวมักประสบความสำเร็จด้วยดี
ดังประจักษ์พยานที่ปรากฏว่ามีบุคคลหลายฝ่ายให้ความสรรเสริญยกย่องการทำงานดังกล่าวของ
พระภิกษุในชนบทอยู่เนือง ๆ และมีการประกาศยกย่องเกียรติคุณอย่างเป็นทางการว่าเป็นงาน
พัฒนาที่ดีเด่น สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น งานพัฒนาของ
พระภิกษุทั้งสามท่านที่โดยมากกล่าวข้างต้น

สำหรับโครงการพัฒนาชุมชนของคณะสงฆ์ที่รัฐบาลให้ความสนับสนุนนั้น มีจุดมุ่ง
หมายที่จะให้พระภิกษุเป็นผู้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบท ส่งเสริมอบรมประชาชนให้มีความ
สามัคคีร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งอาจทำให้คณะสงฆ์ถูกมองว่าเป็นการใช้
พระเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาลได้ และการที่คณะสงฆ์เข้ายุ่งเกี่ยวกับรัฐบาลอย่าง

เปิดเผยเกินไป ก็กระทบกระเทือนต่อความศรัทธาของชาวบ้าน และทำให้เกิดความเสียหายแก่ทั้งคณะสงฆ์และรัฐบาล นอกจากนี้การที่รัฐบาลส่งพระภิกษุจากส่วนกลางออกไปพำนักชนบทในท้องถิ่นห่างไกล โดยที่พระภิกษุเหล่านั้นมิได้มีความสัมพันธ์และได้รับความนับถือตลอดจนความสนับสนุนจากพระในท้องถิ่นและชาวบ้าน ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ

โดยเหตุนี้ จึงพอจะสรุปได้ว่า หากสถาบันสงฆ์ต้องการฟื้นฟูฐานะและบทบาทของตนในสังคมปัจจุบันให้โดยผลแล้ว พระภิกษุควรจะมีอิสระในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ใ้หมากชนกู่เคียงไปกับทางรัฐบาล และควรมีรูปแบบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นของตนเอง เพราะชื่อเสียงเกียรติภูมิของสถาบันสงฆ์ ขึ้นอยู่กับความบริสุทธิ์ ความเมตตากรุณาและลักษณะที่เป็นกลางไม่ลำเอียงไปในฝ่ายใด ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของทางโลกนั้น ควรกระทำภายในขอบเขตอันเหมาะสมเท่าที่สมณวิสัยจะเอื้ออำนวย เพื่อให้มีหลักคาวินัยของสงฆ์และมีให้ประชาชนเกิดความระแวงสงสัยในบทบาทดังกล่าวนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสรุป

จากผลการวิจัยทั้งหมดที่ได้เสนอมานี้ ได้ทำให้มองเห็นว่ามีปัญหาบางประการเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบท ซึ่งควรจะได้มีการพิจารณา ครอบคลุมเป็นพิเศษ กล่าวคือ

สาเหตุที่พระภิกษุเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนนั้น สืบเนื่องมาจากความเป็นจริงที่ว่า ในสมัยปัจจุบัน การพัฒนาประเทศเป็นนโยบายอันสำคัญของทางบ้านเมือง และเป็นกิจการที่รัฐกำลังเร่งรัดดำเนินการอยู่ การดำเนินงานอันสำคัญเช่นนี้ จะบรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในฐานะที่สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหนึ่งที่โคจรอยู่ควบคู่ความเป็นมาของประเทศชาติ และได้มีบทบาทบำเพ็ญศาสนกิจช่วยเหลือ และส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติตลอดมา ในกิจการทั้งหลายอันชอบด้วยพระธรรมวินัย โดยเหตุนี้ ในสมัยปัจจุบัน คณะสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งอันสำคัญในการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองให้ประสบผลสำเร็จ เหมือนที่ได้เคยมีบทบาทในด้านนี้มาแล้วในสังคมไทยในอดีต

ดังที่ทราบแล้วว่า เป้าหมายสำคัญอันหนึ่งของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ ก็คือการพัฒนาชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชชน การส่งเสริมอาชีพ การศึกษา การคมนาคม ฯลฯ ตลอดจนการส่งเสริมจิตใจ ของประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ดีมีประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเป็นธรรมและซัจฉัญญาความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท อันเป็นผลร้ายต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติโดยส่วนรวม รวมทั้งเพื่อป้องกันการยุบแทรกแข็งของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่มุ่งชักชวนให้ชาชนบทรวมเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล โดยนัยนี้ รัฐจำเป็นต้องอาศัยผู้นำในท้องถิ่นให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ในบรรดาผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่ และผู้นำทางศาสนา คือพระภิกษุ พระภิกษุนับเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดคนหนึ่งที่ได้เป็นกำลังสำคัญในการให้บริการช่วยเหลือชาวบ้านตลอดมา และเป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือมากที่สุด เนื่องจากพระภิกษุเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพยกย่องในฐานะเป็นผู้ที่ประพฤติธรรมเคร่งครัด เป็นตัวอย่างที่ดีในค่านิยมศีลธรรม เป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาคชีวิตประจำวันของชาชนบท เป็นที่รับทุกข์และที่พึ่งทางใจ ไกล่เกลี่ยคดี

ความ ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งแม้ในปัจจุบัน วัดและพระภิกษุจะไคลคลยอนบพทาทีในการให้บริการแก่สังคมลงไปมากกว่าในอดีต แต่เฉพาะในเขตชุมชนเมือง เท่านั้นที่การช่วยเหลือของวัดและพระภิกษุลดความสำคัญลง เพราะในชุมชนชนบท ที่ยังไม่สามารถรับบริการทางสังคมในด้านต่าง ๆ จากรัฐบาลได้ทั่วถึงนัก วัดและพระภิกษุก็ยังคง เป็นหน่วยงานสวัสดิการที่สำคัญที่สุดในท้องถิ่น ที่ช่วยแก้ไขปัญหาดัง ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านอยู่อย่างแนบแน่น

โดยเหตุนี้ จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระภิกษุจะต้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนชนบทเคียงคู่ไปกับรัฐบาล โดยเฉพาะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจของประชาชนให้ทราบถึงวิธีดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง รู้จักการทำมาหากิน การเคารพต่อกฎหมายของบ้านเมือง สัมผัสสามัคคีต่อกัน และร่วมแรงร่วมใจกันในการพัฒนาและสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่นของตน ซึ่งคณะสงฆ์โดยส่วนรวมก็ได้สนองตอบนโยบายของรัฐด้วยความยินดีและเต็มใจ ที่จะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนากันเมืองตามกำลังและตามควรแก่สมณวิสัย

ในการที่พระภิกษุได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนดังกล่าว ได้ทำให้เกิดความสงสัยจากบุคคลหลายฝ่ายว่า เป็นการสมควรหรือไม่ที่พระภิกษุจะเข้ามาคลุกคลีเกี่ยวข้องกับเรื่องของทางโลกโดยตรง ในลักษณะที่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกระทบกระเทือนต่อเกียรติภูมิอันสูงส่งและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ เพราะ เป็นบทบาทที่ผิดแผกแตกต่างไปจากความเชื่อตามแบบแผนประเพณีดั้งเดิมที่ยึดถือกันว่า หน้าที่ของพระภิกษุคือการจำศีลภาวนา สั่งสอนธรรม บำเพ็ญพิธีกรรมทางศาสนาและการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อดำเนินรอยตามพระพุทธองค์ไปสู่ความหลุดพ้น

อันที่จริง แนวความคิดที่ขัดแย้งในเรื่องวิถีการปฏิบัติของพระสงฆ์นี้ ได้เกิดขึ้นมานานนับแต่สิ้นยุคพุทธกาลแล้ว เมื่อวันเวลาล่วงไปและคำสั่งสอนแพร่ไปในดินต่าง ๆ ความเข้าใจในพุทธธรรมก็แปรไปจากเดิมและแตกต่างกันออกไปหลายอย่าง เพราะผู้ถ่ายทอดคัมภีร์มีพื้นความรู้การศึกษาอบรมและสติปัญญาแตกต่างกัน จึงตีความหมายของพุทธธรรมแตกต่างกันไปบ้าง นำเอาความรู้ความเชื่อเดิมจากลัทธิศาสนาอื่น เข้ามามาแทรกผสมบาง อิทธิพลศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเดิมเขามาผสมผสานบ้าง คำสอนในบางแง่จึง เกินชั้น บางแง่

จึงเลื่อนกลางลง แม้อำสอนบางส่วนที่อยู่ในคัมภีร์เอง ก็ยังเป็นปัญหาที่คนรุ่นปัจจุบันต้องนำมา
 ถกเถียง คิดค้นหาหลักฐานมายืนยัน ยิ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติอยู่แล้ว ความ
 ชัดแย้งในทางแนวความคิดก็จะยิ่งมีมากและแตกต่างออกไปหลายประการ เพราะพระธรรม
 คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีมากมายหลายบท ผู้ที่มีโคศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรงจึงจับต้น
 ชนปลายไม่ถูกว่า การประพฤติปฏิบัติตามพระพุทธศาสนานั้นควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกตองและ
 ตรงกับคำสอน ดังนั้นแม้ในหมู่คณะสงฆ์เอง ความแตกต่างในเรื่องการประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วน
 สังคมของสงฆ์เองและในส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศรัทธิกมีอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม แนวความ
 คิดส่วนใหญ่จะเห็นตรงกันว่า พระภิกษุควรยกภาวะเป็นผู้นำทางปัญญาและคุณธรรม โดยความ
 เป็นผู้นำนี้จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ให้การเกื้อกูลตามธรรมวินัย ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วน
 รวมตามหน้าที่ในทางสังคมของพระภิกษุ ซึ่งใดแก่การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับ
 ความต้องการสังคมโดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขเป็นที่ตั้ง

เมื่อพิจารณาว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่พระภิกษุกระทำตามหน้าที่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับ
 สภาพและความต้องการของสังคม เช่น เมื่อสังคมเกิดความจำเป็นในทางการศึกษา พระ
 ภิกษุก็ควรมีหน้าที่ในการประกอบกิจกรรมจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบแก่สังคม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลง
 แปลงวิธีการของกิจกรรมให้เป็นแบบสมัยใหม่ คือ การเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้อง
 กับสภาพของสังคมในปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งการพัฒนา จึงมีโครงการกระทำที่ผิดต่อหน้าที่ แต่เป็น
 การปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ไปตามหลักการ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้ว พระภิกษุเองก็ถูกบังคับโดยทาง
 อ้อมที่จะเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาช่วยเหลือสังคม ทั้งนี้เพราะสังคมได้กำหนดและยึดถือว่า
 พระภิกษุเป็นผู้นำของสังคมอยู่แล้ว โดยเฉพาะในสังคมชนบทนั้น ชาวบ้านจะเคารพนับถือ
 พระภิกษุในฐานะผู้นำของพวกตนทั้งในทางโลกและทางธรรม หากพระภิกษุองค์ใดวางเฉย
 ไม่นำพาต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ก็มักจะทำให้ชาวบ้านเสื่อมความนับถือศรัทธา เมื่อ
 สภาพการเป็นเช่นนี้ พระภิกษุจึงจำเป็นต้องวางตนเป็นผู้นำที่มีประโยชน์ ช่วยเหลือกิจกรรม
 ของชาวบ้านในทางค้ำจุน เช่น เป็นผู้ให้แนวความคิด ให้คำปรึกษาแนะนำ และประสานงาน
 กับฝ่ายต่าง ๆ ให้เป็นปึกแผ่นเพื่อทำกิจนั้นให้สำเร็จตามประสงค์ เพราะในทางตรงกันข้าม
 หากพระภิกษุวางเฉย ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของทางโลก กลับจะกลายเป็นการ
 ละเลยต่อหน้าที่ และเป็นผลเสียหายทั้งในประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของชาวบ้านด้วย

ความเหมาะสมในการที่พระภิกษุจะเป็นผู้นำในการพัฒนานั้น เนื่องจากพระภิกษุเป็นผู้มีเวลารวมมาก เพราะไม่มีห่วงกังวลที่จะต้องทำมาหากินเพื่อครองชีพ โดยมีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ ควบความอุปถัมภ์จากประชาชน ไม่มีกิจที่จะต้องทำเพื่อบำรุงบำเรอความสุขให้แก่ตนเอง ดังนั้น พระภิกษุจึงเป็นผู้พร้อมที่จะบำเพ็ญกรณียกิจ เพื่อผลประโยชน์ของคนทั่วไปด้วยความสมัครใจ โดยมีศีลภาพทางจิตใจเป็นพื้นฐาน ปราศจากข้อผูกมัดและภาระในเรื่องส่วนตัวให้เป็นกังวล นอกจากนี้ พระภิกษุยังเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีทั้งงานและเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านอยู่แล้ว การปฏิบัติงานใด ๆ จึงเป็นการง่าย เพราะชาวบ้านให้ความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว

อาจกล่าวได้ว่าในสังคมชนบทของไทย พระภิกษุยังคงมีความหมายเป็นพิเศษในการพัฒนาชุมชนอยู่และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระภิกษุจะสามารถนำชนบทไปสู่ความเจริญได้ โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้ มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระภิกษุเป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านมีความเคารพยำเกรง และเชื่อฟังพระ พร้อมทั้งจะกระทำตามด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง แม้นักงานทุนทรัพย์ในการพัฒนาวัดก็ได้มาจากการเสียดสละทำบุญของผู้มีจิตศรัทธา ซึ่งเป็นการได้มาด้วยความเต็มใจของผู้บริจาค จึงไม่เป็นการบีบบังคับ หรือกระทบกระเทือนฐานะการครองชีพของชาวบ้าน ทั้งทุนเหล่านี้ยังสะท้อนกลับไปเป็นผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม เป็นการทุนงบประมาณแผ่นดิน จึงเป็นวิธีการที่น่าส่งเสริมและหาทางนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว มีหลักอยู่ ๓ ประการ ซึ่งพระภิกษุผู้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมของศตวรรษที่ ๒๐ นี้ คือ ๑. สมควรยึดถือไว้เป็นคุณสมบัติประจำตน ได้แก่ การเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความเสียสละ และมีความรู้มีสติปัญญา อันจะช่วยให้พระภิกษุสามารถวางตนเป็นผู้นำของประชาชนได้อย่างเต็มภาคภูมิ เพราะหลักการที่วางนี้ เทียบกับการวางกรอบปฏิบัติอันเหมาะสมให้แก่พระภิกษุเพื่อใช้ติดต่อกสัมพันธ์กับเรื่องทางโลก ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือสังคมเป็นไปอย่างคล่องตัว เนื่องจากเป็นการอนุเคราะห์แก่ชาวบ้านด้วยคุณธรรม หวังประโยชน์สุขแก่ชาวบ้านอย่างแท้จริง

โดยเหตุนี้ เพื่อให้หน้าที่ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของพระภิกษุเป็นไปโดยชอบ
 ตามหลักการ ซึ่งกำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้นำในทางปัญญาและในทางคุณธรรม พระภิกษุจึง
 ควรมีบทบาทเน้นหนักไปในทางยกระดับจิตใจของประชาชน เช่น การอบรมศีลธรรม ให้ความ
 แนะนำสั่งสอนในการดำเนินชีวิตที่ดำรงมา ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีของชาติ ฯลฯ
 หมายถึงการพัฒนาประชาชนในทางจิตใจและความคิด อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษา ซึ่ง
 เป็นบทบาทดั้งเดิมของพระภิกษุ และเป็นบทบาทที่เหมาะสม เพราะพระภิกษุทำหน้าที่ดังกล่าว
 ได้ดีอยู่แล้ว และไม่เป็นการขัดต่อข้อวินัยทางพระพุทธศาสนาเลย สำหรับการพัฒนาในทาง
 วัตถุนั้น พระภิกษุควรกระทำในทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่ง
 หรือบริการที่ได้รับบริจาคมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป ตามแต่พอที่
 จะอำนวยประโยชน์และภายในขอบเขตที่พระภิกษุพึงกระทำ เพื่อให้มีให้ชัดต่อพระธรรมวินัย

ในขณะเดียวกัน การดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนของพระภิกษุนั้น ควรจะต้อง
 ระมัดระวังในการรักษาอุดมการณ์และชื่อเสียง เกียรติภูมิอันบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ให้แน่นแฟ้น และ
 มีลักษณะในการทำงาน เพื่อช่วยเหลือรัฐในทางที่ชอบด้วยสมณวิสัย โดยมีรูปแบบในการดำเนิน
 งานเป็นของตนเอง และเป็นอิสระจากนโยบายทั้งปวงของรัฐ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและ
 ประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ และเพื่อหลีกเลี่ยงคำกล่าวที่ว่าพระภิกษุดำเนินกิจกรรมสนอง
 ประโยชน์และความต้องการของรัฐในทางที่ไม่สมควร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย